

NSV Liidu Ajaloo Kateeder

C. R. JAKOBSON EESTI KODANLIK-RAH-
VUSLIKU LIIKUMISE RADIKAALSE TIIVA
VÕITLEJANA AA. 1868-1870.

Diplomitöö.

Salme Treepus.

Tartu Ülikooli Raamatukogu
ARHIIVKOGU

Tartu, 1950.

JRK NSVL ajal.
kat. m. 1173.

Essoona.....	2.
Sissejuhatus.....	4.
I. Kõlusaade C. R. Jakobsoni elust ja tööst kuni 1868. aastani.....	26.
II. C. R. Jakobson talurahvaliku demokraa- dina.....	39.
III. C. R. Jakobson balti-saksa ajalookontsept- siachi kummutajana.....	59.
1. Balti-saksa ajalookäsitluse reaktiivse oost olemusest 19. sajandi teisel poolel.....	59.
2. Eesti rahva Eesti ajaloo kirjutamise mõt- te iseloomimine.....	62.
3. C. R. Jakobson balti-saksa ajalookäsit- luse reaktiivse iseloomu paljastaja- na.....	64.
4. C. R. Jakobsoni „kolme isamaa rõu“ mõ- ju reaktiivsele elementidele.....	73.
IV. C. R. Jakobsoni võitlus Eesti kodulohude pa- randamisest.....	76.
1. C. R. Jakobson emanduse hariduse pro- pagandina.....	76.
2. Rahvakooli õppekavaade laiendamise ki- simus.....	82.
3. C. R. Jakobson Eesti kodu- ja õppekirjanduse arendajana.....	96.
4. C. R. Jakobson võitluses uue kirjanduse ellu rakendamise ast.....	102.
Lõppsõna.....	107.
Kasutatud kirjanduse kees lühenditiga.....	111.

Ülesanne.

Kõrvaldada teema ülesandeks on anda üli-
 maade eesti kodanlik-rahvusliku liikumise ra-
 dikaalse büna suurima juhi E. K. Jakobsoni ühis-
 kondlik-polüübilisest võitlusast aastast 1868-1870.
 Tema valgustab ühtlasi eesti rahvuse kujun-
 nise ja rahvusliku liikumise tekkimise küsi-
 must. Tema nalikul on arvestatud asjadu-
 ga, et eesti kodanlik-rahvusliku liikumise
 esimine periood, nn. ärkamisaeg pole sünni
 põhjalikumalt maresistlikku käsitlennist leid-
 nud.

Tema parjutamine mainitud kahe aasta
 vaamisse on tingitud asjast, et meödu-
 mid aastal leolis diplomitööna käsitlennist
 E. K. Jakobsoni hilise võitlusperiood, nimelt
 „Lõuala“ ajajõrk. Ja kuna aastad 1868-1870
 praknaad küllaldaselt tähtsast materjali
 Jakobsoni kui aktiivse ärkamisaegse tegelase
 iseloomustamiseks, et saa nist paratamatult
 meödule. Päädigi näitavad just need aastad
 Jakobsoni nõjakujunemist radikaalse kodan-
 luse juures.

Kõrvalt on tingitud peamiselt
 E. K. Jakobsoni Riikliku Lõjandusmuuseumi kaonda-
 tuel allikmaterjali lähitööpanemisel. Erilist tähtsust on
 peäratud rei Jakobsoni kui rei teiste rah-
 vusliku liikumise juhtinaste tegelaste ko-
 junaalutusele. Samuti on lähitööpanud tolle-

algne ajakirjandus, usotsas "Eesti Põlmekeha".
 Erimuusi nästana ajajärgu kohta on na-
 sutatud minimaalselt, kuna nad kõik põ-
 rinuad kodanikest ajast ning olles enamikus
 valja antud kodanike natsionalistide poolt, ei
 suuda midagi tõelise ajaloouurimise seisuko-
 halt proakuda.

Marxistliku kirjanduse osas on tulnud
 esikõtt aruosi marxismi- Leninismi klassi-
 kud. Peid on kasutatud, nagu tääs ilmsel,
 Moskva esilekerkinud probleemide lahiti-
 tistamist ja huanangu andmist nill
 probleemideli. Põkusat abi, ja seda eriti
 ideoloogilises küsimustes, on andnud G. P. Põra
 brošüür, Eesti kodanike natsionalistide ideolo-
 gia marksistliku olemus, esikõtt selle bro-
 süüri esimese osa, mis käsitleb laste
 liitumist rahvuse ja rahvusliku liikumise
 teemast. Samuti ei saa mainimata jätta sel-
 les suhtes J. Zubise teost "Olepan no uemopuorpa-
 puu lambuu."

Sissejuhatus.

Möödunud sajandi esimene pool kujunes meie maal ajajärques, mil toimus üleminek ühelt ühiskondlikult formatsioonilt - fodalismilt tüüli- kapitalismile. Tärvunud ühiskondlik- poliitiliste võitluste tagajärjel oli vana, päriskorjulist tootmisviisi sunnitud oma koha loovutama uulli, kapitalistlikule tootmisviisile.

Esimise fodalismi kriisi tunnuseid võime märgata juba 18. sajandi lõpus. Rahalised suhted hakkasid muutuma valitsevat feodaalvõrka ja võisid ta lõpus lagunemisele, kujunes muutus talumajanduse iseloom. Lõos sellega kasvasid ka talupoegade kor- mused ning suurenes nende eksploatatsioon.

Kriisotunnused päriskorjulist korras uul- jendused kõige märksamalt väljendati- se teravemises. Lagu sajandi teine pool möödus talurahva revolutsioonilise liikumise tähe all. Lõos ajaaduga, et rahutused hakkasid leviä juba Liivimaad, võime öel- da, et Liivimaal valitsesid 18. sajandi lõ- pul revolutsioonilise situatsiooni elemendid. Põisugust olukorda on Lenin tabanud iselas- mustanud kui seisundit, mil „...“ „alamlikud“ ei taha vana viisi ja „...“ „õlunkitid“ ei sun- da vana viisi.“¹⁾

¹⁾ V. I. Lenin, valitud Teosed II, lk. 507.

Jõhkvalt sellest oli kohalik mõisnikkond ja toodarinalitsemis suunitud. Lõhi uimamõningaid reforme 1804. a. talurahva „reitseseadused“ ja 1816. ja 1819. a. „aahastamisadund“).

Kuigi nende reformide eesmärgiks oli tegelemine põrisõiguste ekspluatseerimissüsteemi säilitamine, olid nad oma olemuselt kodanlikud ja seadustasid üleminevad kapitalismile. Kapitali tsentraliseerimisele nõudlusena ühiti laiadelt massidelt maa ja talu kasutajate ekspropriatsioon mõisnike kaudu.

Kuna kõik abustavad majanduslikud ja poliitilised positsioonid jätid mõisnikule, teinud kapitalismile üleminevaks ja talurahvale däärmselt püüdnud, millist teed lenni on nimetanud kapitalismi arenemise „preisi“ teeks.¹⁾ Mõisnikud püüdsid luua tingimusi kodanlike majanduse arenguks objektiivselt, püüdes tosta oma sissetulekuid. Põrisõiguste süsteemi valitsemisel polnud aga erilisi vajavaatid suuremalt sisetulekute saamiseks. See kapitali püüdis, nagu nägib G. Paari, näitas „vastuolulisi suhteid ja tootmisjõudude vahel ühiskonna allisprinaad...“²⁾

Talupojad reitsesid stabiilselt enda elamis tingimusi ja võitlesid fodaalse

1) B. H. Akshut, konkurents, II. 13, 14. 2) G. Paari, lk. 14.

espluatsereerimise normide vastu. Oli teinud
 jällegi olukord, kus mõistnud, "i saanud na-
 narvise" ja taluorganisatsioonide omalorda, "i taht-
 nud naravise" edasi elada. Siinnes klassi-
 võitlus. See näitas kõrgi ujuvamat vastu-
 olu teotmissuhtes ja taotlusi jõudesse uheld.
 Teotus oli taluorganisatsioonide äärmiselt raske.
 Rakutusi aitasid siinudada ka sagedased
 siljainaldused. Eesti laialdaselt arenes talu-
 rahvalikumine lõuna-Estis, 1840-ndail
 aastail. Võrdumise vastuhakk oli Pika-
 järvel ja Võnnus 1841.a. Noortide normi
 võttes liikumine õigustevärdumise näol-
 sest luteriusu korra oli alati olnud sama
 mõistmise ideloloogiliseks kaastöötaks. Oleja-
 tüüpselt võitles talurahvas aga uut ühis-
 kondlikku korra eest, olles ise veel nana
 ühiskonna kammitsas.

Lõuna talurahvalikumine 1840-ndail
 aastail oli organisatsioonita, jäädes kohalikes,
 kitsast Eesti ja Läti ala kaaravats liikumi-
 selt, kogudes see tundumatult teinud mahamu-
 rumist, ning seepärast ei võinud ta ka põ-
 risorjusele korra täielikult hõivamiseks. Sel-
 le tulemusena aga olid 1849. ja 1856.a. talu-
 rahvasaadused, millised seadustasid illemine-
 nut rahakondide ja võimaldasid talude põ-
 riseliseotse. Seaduste aeglasest elluviimisest tra-
 gituna põhjusid jällegi taluorganisatsioonide raku-
 19. Maan, u. 17.

tused, eriti Lääne- ja Harjumaal (Maakra ja Anija). Need rahitused näitasid, et talupoeg võitles objektiivselt omise ilmiinuse „põlvioi“ tee vastu, ja seda süllpärant, et anda anaret arenguõimalest uueli teotmisõisile.

Kapitalismi heegrat arengut Eesti alal võime närgata alates 60-ndatest aastatest. Sellis löid seodsa püme jõrgnevad reformid: 1863.a. linnalinnisuaadust laiendava passiiv- ralduse kehtestamine, 1865.a. kodukariõiguse kaotamine, 1866.a. vallaregukonna seadus, mis asimaldas tõusuaal maarakonluude asavõltu kohalikust vallaomanalibruust, ning 1868.a. ametlik teoorjuse kaotamine.

60-ndate aastate reformide läbiivi- mis. Baltimaal avaldasid kahtlemata mõju kodandikud reformid Venemaal samal aja- järjel. Eesti omes sellis suhtes tõhtuust 1861.a. agrareform, millega kaotati Vene ametli- kult põisõrjus. Vene talupoeg sai isiklikult rahaks, omades ilmiinewõiguse ka tiistuse si- sutesse. Talupojal anti hingemaa ja muude- ti sulle uäljastmine kohustelikus. Kuigi sar- sa mõisnikud Baltimaal püüelnd kõrgiti sõi- litada kohaliku isoleeritust ja oma priivi- leuge, hakkas raudõigi postiraon ilmiinewaa- lise arengu mõjul kõrkuma. Oma mõju aval- das ka Eesti ja Eesti rahua antiinne uõit- lus setraalmajandulike uuenduste est.

Samuti ei uõõ tõheli panemata jätta uue

slavofiilide rühmadeid 60-ndail aastail Bal-
 ti riikera vastu. Eesti tugemoisid nende riik-
 naud alates 1863. aastast, paljastades Vene
 ajakirjanduses saksa mõisnike privileegi Bal-
 timail. Lubi's näidab täiesti sihti, et "Balti-
 maade poliitilistel tingelastel, olles siiani te-
 gutsoonid talu oma sidemetile Euroopaga
 isna kindlalt, osutus nüüd paratamatult
 arvestada nende uute poliitiliste faktidega,
 nagu vene riikoonudlik aruamine ja vene pro-
 gressiivne publitsistika." 1)

Saksa mõisnikud püüdsid riski igati
 laevada Vene reformide mõju Baltimail, et
 sel teel nähtida suurema ulatusega uuem-
 dusi. Fuhtuante kaitse aadlike poolt püüti
 ära kasutada suhteid tsuvari Euroopaga,
 et sel teel mõjutada kõrgemate võimukand-
 jate määramisest Baltimail neile sobivate
 isemete hulga. Jõhkumalt sellest näeme, et
 mõisnike ägeda vastupanu tõttu mitmed
 reformid Baltimail suudeti ära hoida või siis
 muuta vastavalt mõisnike huvidele. Püüdi
 kasutada mõisnikud ära hoida semstoon-
 formi laiendamist Baltimail, kuna kohture-
 formi üldi läbi alles 1889. a. Parem poleud
 legu ka 1861. a. agraarreformi läbi viimisega
 Baltimail. Keskvalitsuses oldi aruamisel, et
 see reform tuleks läbi võtta ka siinsetel
 aladel, et lahendada agraarriisimus Balti-

1) Zygmund, emp. 145.

mail. Siseminister Välijev, balti mõisnike truue
 teenur, informeeris sellest Liivimaa maanarv-
 salit, saanitades nõtta agraarüksimus maajõe-
 nal arutlusele. Samal seisukohal arus ka raha-
 minister. Viimane soovitas balti mõisnikele asu-
 da talude intensiivsele müümisele, et luua
 selga uus olukord Baltimaade agraarüksimuses.
 Rende nõuannete tagajärjel tõstetigi 1864.a. eels
 balti mõisnike poolt talude müümise forsee-
 rimine.

Viimane raharendile ja talude müümise-
 le toimus sellega mõisnike huvide, kus olid hu-
 vitatud kapitali rakumiseist. Väärarvud ra-
 harendile sirdumist võime märgata Balti-
 mail 1830. a. paiku. Sajandi teisil poolil
 tõrjub Liivimaal raharendit juha tõrundi
 plaasegu tähtselt nõlja.

Estimaal arvus vastav protoss palju alg-
 lasimalt. Siin oli näiteks 1868.a. uel 28,4% ta-
 ludest tõrendil.¹⁾ Tõrundi pinnemajalidest püü-
 mist Estimaal nõimaldes asjaolu, et sön si muu-
 ditud seda paragrahvi 1856.a. seadusest, mis
 luhas ühe neljandiku rendist tasuta tüega.

Viimaselega tõrendilt raharendile
 arvus sigarent. 1868.a. püüis Liivimaal uel
 3,59% taludest sigarendil.²⁾ Näidistil prak ütli-
 ma, et rääkides raharendist 19. sajandi tei-
 sel poolil, on "..." tegemist selle kui niiregure-
 ga ... sel määril, kui võrd on satilindul mitte

1) G. Maan, lk. 23.
 2) Fr. Jung - Hilling, l. 8.

majanduslik rünnak, kuuuõrd ta erinev usitlus
 segarendi rahalise asana, üldiselt aga on tema
 esatähtsuse usitlus ja ilminek toimus müüõrd
 kürest, et seda, mida nimetati raharendiks,
 tuleks tegelikult nimetada kommertserendiks.¹⁾

Raharendile sündumisega kaasus talude krun-
 timine. Paljud talupojad sattusid selle tagajär-
 jil raskesse olukorda, eriti need, keda sunni-
 ti asuma ääre- ja metsamaadele. Mõisamajan-
 duse ratsionaliseerimine nõudis mõisapõlvude
 „õmmargususe tegemist“, mis sündis iseendast
 mõista talumaade arvel. Rahalise majapidam-
 ise õhinas ei kehtinud mõisnik ihestki
 tõrkest: oli ehk rentnik või poep tal tee
 pääl es, heitis ta selle armuta kõrvale,
 ja sel ei olnud kustki ahi laota.²⁾

Raharendi sissiseadmine ja talumaade
 kruntimine sündis talupoegi oma ma-
 japidamist ratsionaalsemalt juhtime. Nad
 hakkasid algajalt oma majapidamist tar-
 nitusele võtma põllumajanduslike muen-
 dusi. Kuid ilminek raharendile toimus sa-
 geli segarendi kaudu ning oli seepärast talu-
 dile karmis rask. Talupojad kannatasid
 veel talumaade mõisastamise ning talu-
 dest nõljarihitamist all. Kõrged olid ka
 rendi- ja müügihinnad. Kõik see tritas
 talupoegadele niõõda krotsipalaviku, mis
 lüüdis selge nõljenduse palumijadellikumises.

1) G. Paan, lk. 25.
 2) J. Kõrve, lk. 22.

Mis puutub talude müüki, siis arunes see eriti edulalt 60-ndail aastail, pärast aastana küsimuse illesurgitamist mõnude poolt. Keskmine müügihind tünult tõusis järjst. Esimaaal olid müügihinnad mõnevõrra odavamad, kuid näitasid ka pidevat tõusu. On huvitan märkida, et "üldiselt arenes mõisnikkude agraarpoliitika 60-ndail aastail kahes tultanas siks: mõisate majapidamist võimalikult ratsionaalselt sisse seada ja talupoegadelt (ostjailt ning rentnikelt) võimalikult rohksti tulu ostuhinna ja rendi nõel nõlja pressida." 1) Osturessõigus eli endisel talurentnikul, kuid kui see polnud võimaline seda ostma, pidi ta slalt lahkuma ja talu läks müügile mõnle teiselle. Müümist taastab sageli maksujõuliste ostjate puudumine.

Talude müümise protsessis kiirenes üldiselt sajandi teisil poolle. Seda seadustas hiipoteegilõenu võimaldamine talupoegadele. Vaatamata sellele oli neil raskesti raha saamises, ning paljud ostutalud olid sunnitud selle tagajärjel pankrotteerima.

Talude ostmise võimalus arenes koos turustamisvõimaluste kasunamisega. Kaubalisrahaliste suhete tungimine talumajandusse tähendas talumajanduse "sõltumatus" raskust ühiskonnast. Talusaadusi korati ühe rohkem

1) J. Kärner, lk. 37.

buustama linnades. Linnadest osteti oma-
korda põlludööriid, riid ja triisi tarbese-
meid. Selle tagajärjel küla rõõmää osatallituse
hakkas vähenema.

Talunomajapidamiste areustamine teost-
misviiside ja isiklike tarbesevõtetega näi-
tab tööjõudu ja siseturu arenemist. Sisetu-
ru areng on aga iseenesest kapitalismi are-
nemisele.

Kaas tööjõudusega maal toimus ühiku-
te alade spitsaaliseerimine. Kõuna- eestis oli
eriti levinud linakasvatuse. Linnahind oli
võrdlemisi kõrge, andis seega taludelle suu-
remat sissetulekut. Ida- eestis aladelt too-
deti vana. Põhja- eestis arendati laevandatusli-
kult kartulikasvatust. Toimus elumise ke-
mudjastustemilt mitmeid jastustemilt. See-
sõ sellega arenes viljalikude suurem kasva-
tamine.

Ühiskondlik tööjõudus korvaldas talu-
majanduse endesseelgumise, mis talud
vastusega suurese ja kehake püstingude
lõtvumisele ühiseks turuks. Aukkas kau-
kaks muutuma see inimene tööjõud, mis
on täiesti iselaomulise kapitalistlike teost-
misviisile. Sellega oli omakorda seotud „...
tööjõu rahvusliku turu kujunemine ja
rahvusliku liikumise tekkimine.“ 1) Linnalimis-
õiguste ühenduste kadumiseega hakkas töö-

jõud sinna suunduma, kus teda rohkem va-
jati.

Kodanikuks majandusriistumise oma-
nähtusena hakkas ellades toimuma diferent-
seerumisprotsess. See protsess omas erilist täht-
sust sihtsena laoniseks kapitalismi jaoks! Ühelt
poolt tekkis kodanlik klass - maadlane ja
teiselt poolt maaproletariaat. Viimane moodustas
taotjate otsuse massi. Pärast rohkemini ja
suuremate kohtade rentnikud. Pärast kõigil võime
määrata maadnikust, kuhu kuuluvad rahadi-
kid, poorsid ja sulasid. „Sulaste tegelikus es-
pluvertööriks muutub nüüd talunik...“¹⁾ See ol-
lega hakkas muutuma ka talupõrimehe suk-
tumine oma teerijaskonda (praldumine liibnoma).
„Samaõnna kui põrimeestrikt püüdis saada
mõisakõnna sarvaks, valdus ta teisest kül-
jest sulast ja saunikust... põrimehe ja sula-
se laste abilisele naatata ta nagu mingile
põlastusväärilisele tõe.“²⁾

See põrimeestrikti muutalitus nägindus eri-
ti selgelt tollaajaga eestilises trükisõnes. 1844.
„Eesti Postimehest“ nr. 12-14 liiane kirjutise peal-
kirja all „Kandalin sõnna Eesti sullastile ja
Kannardajatele“, millel näibletaan põrimees-
teiki rühtumist oma teerijaisse tõrsua
ja rihastuna külakodaniku ideoloogia sei-
sukalt. Mille võime slatt lugeda järgmist:

1) K. U. Lemm, Coruuehuue, II. 3, 429. Keskajamoe, emp. 148.
2) G. Kana, lk. 25.
3) J. Kõnne, lk. 41.

"Kui põld peab rikkumitso ja ohkaid kand-
 ma ja teised pallubigi sees omma liha söma,
 egga siis tül omma liha ja ihkakatit om-
 meti maggadus ei tahha saada?... ja kui tül
 peaks ka mõni kind isseärranis rasu ol-
 lema, siis ärge püüdku ommeti targemad
 olla, kui põhha kivi, mis ütlev: Si on hea,
 et inimene omma kaarmat nõuses ärakas-
 nah." 1)

Taluperemehel, samuti nagu mõisavõlgi
 oli õigus vahadimult tema maalajast ära
 võtta, sundides teda seega arvoma palgataõlises
 kas siis mõisapõllule või taluperemehel juurde.
 Sama protsessi tõttel lähi ka endised talu-
 rentnikud, kes põlmed võimelised oma talusid
 päriselt ostma kui mõisnik oli ostanud
 need müügile lasta. Seetõttu toimus küllaldas
 võrdlemisi suure elanike rühi maastustumi-
 ne. See rüht, olles lahti ranguetatud maast,
 oli suunitud oma tööjõu müümise tul en-
 dale otsima elatamisvõimalusi. Suurem osa
 neist „ilulüigseist“ sirdelus linnadesse ja rõn-
 das välja Lääne-Vinimaa kihelkonnadesse.

Maalt linnadesse sirdunud element-
 leidi's tääd plamiselt uabrimeis, millede arug
 tegi alates 19. sajandi keskpaigast suure
 edusamme. Lääne-Vinimaa elumündi taga-
 järjel rasmas tunduvat ka elanike arv mü
 kodumaa linnades.

1) „Eesti Postimes“ nr. 13, 25.03.1864, juhtivi.

Rahnastoru liikumisele aitas tõhusalt kaasa liikumisele paranemine. Suure tähtsusega raudteede ehitamine. Esimene raudte ehitati Eesti 1870. a. Pällin, Põrna - Põlvburi liin). Raudteede ehitamisel oli suur tähtsus ka transpordi arengumisel, mis on väga oluline lähtudes kapitalistliku siseturu seisukohalt. Siis eriline transporditehnoloogiline areng. Põimus seostumise Venemaa auvara turuga, mis uustas ühiskondlikule vajadusele. "Kui turu jaoks tähtsaks 1820. - 40. aastail arenguna hõlmasid tähtsustatust, Vene turu lõksu saadud koogu piiratud areng (millest ainult 10% turustati rahaplaad)."

Alates 1860. ndaist aastail võime märgata koogu Vene riigi turustamisil tähtsust ja raudteede arengut. Selle tulemusena oli tähtsustatud esilekerkimine uus hõlmas organisatsioon ühiskondlikus (näiteks asutati 1860. ndaist aastail Tallinnas hõlmas komisjon)."

19. sajandi teisel poolel võime märgata koogu Venemaa tähtsust ja raudteede ka teatavaid kõikumisi. Selleaegse nähtus 19. sajandi teisel poolel oli tähtsust selle kontsentratsioon. Tähtsust hõlmas koostamine suurhõlmas. Nõudis peaaegu itte, et nähtama idusammud, ja Venemaa tähtsust maha teiste kapitalistliku maade

kapitalistlike suhte arvumist kõlar. Mist
 parisoerjuri jäämustest rõhutatud talurahvas
 mitte sunniva si proletariseerunud kui liht-
 salt kaostus majanduslikult, muutudes püü-
 dusest ja võlavõimust sõltumusest rõhutatud
 rühmaks. Peiselt pealt pidurdades parisoer-
 juri igandid na jõuati talupoegade maha-
 pidamisest muutumist kapitalistlikuks. Kõr-
 gid maahinnad, kõrgu rendimaks — kõik see aeg-
 lustas kapitali akumulatsiooniprotsessi jõuata
 talupoegadele reskel, pidurdades isikliku töös-
 likumise masinate ja palgatao leviikut.

Parisoerjudiud igandid pidurdades na
 mõisamajanduse kapitalistlike arvumist. Lenin
 on andnud selle kohta väga tahava ise-
 laemustuse: „Eritus polnud veel neid tagajär-
 si, mida vajataen kapitalistlikus taotmises.
 Oli vaja inimete klassi, kes on harjunud palga-
 est töötama, oli vaja talupoja inventari asenda-
 mist mõisa omaga; oli tarvis organiseerida põl-
 lütööd samuti kui iga tlist kaubanduslik — töös-
 tuslikku ettevõtet, mitte aga nagu mõisa hõlmaste
 asja... Sine põhjus, miks oli nõimatu seuriaga
 ränduda kapitalistlikule korraldusele, seerus
 selle, et vana, töötööle rajanev majandamisviis-
 tsem oli ainult äärmustatud, mitte aga lõpli-
 kult hävitatud. Talupojamajandus polnud mõis-
 samajandusest täiesti eraldatud, sest mõislike
 rööve jõeid väga elulised osad talupoja pos-
 maadid: „eralõigatud maad“, metsad, röövid,

jaotmiskohad, karjamaad jn. Sama nende
 maadita (või sorditumbrideta) di talupoegade
 talusti võimatu iseseisvalt majandada ja nii
 võisid mõistnud jätata nana majandussel-
 lemi tasutää kujul. Põhina jäi samuti
 „mittemajandusliku sunni“ võimatus: ajutine
 kohustuslikkond, ühiskondlus, talupoja ihu-
 nihtlus, tema andmine ühiskondlikule täö-
 dele jne.“)

Ollus andnud ülevaate kapitalismi areu-
 gust müü maail, ei saa jätta nimetamata
 selle arenguga kaasakäimat nõhtust, nimelt
 rahvaste ühendamise maad ühiseks osade tike-
 damasoo majanduslikku suhtlumisest astu-
 mise otsese tulemusena. Rahvused ühivad
 kiitavasti teatud ajaloosil arengustromel
 — kapitalismi ajastul. Rahvus ei ole mitte
 ainult lihtsalt ajalooline kategooria, nagu
 ütlev seltsimees Stalin, vaid „... tõusoo ka-
 pitalismi ajastu ajalooline kategooria. Fioda-
 lismi likvideerimise ja kapitalismi areu-
 mise protsessis on ühtlasi inimestest rahvaste
 maadestam protsess.“)

Muutused, mis toimuvad alates ihto-
 ndaist aastast 19. sajandi keskpaigani lüdi
 alal fiodaalset ühiskonda, said saatusli-
 kuse rogu ühiskondlikule korrale. Vänaad

1) B. U. Kharin, *Современный мир*, 11. 11., 1939. ирере, сир. 141.
 2) J. V. Stalin, *Росуд*, 2. köide, lk. 297.

taotmisaktid sattuud mitte taotmisjõududega vastuolu, "... luues seega majandusliku aluse sotsiaalsele revolutsioonile." 1)

See talurahva revolutsiooniline liikumine hävitas järku-järgult fodaalraa. Naturaalmajanduse raudmajandusega asendamise tagajärjel tekkis eestlaste majanduslik ühiskond. Jõetunult sellist eestlaste ühiskondlikku olukorda teigi läbi olulisi muudatusi. See omasorda tingis ühiskondliku teadvuse muutumist, mille alaldusnormideks võisid saada periaadid oli rahvusliku liikumine. Selle rahvusliku liikumise esimest ajajärku nimetatakse areamisajaks. "Aramisaeg", kirjutas J. Paan, "ei olegi midagi muud kui eesti rahvuse kujunemise protsessi lõpulejõudmise ja rahvusliku liikumise algusaeg, aeg, mida iseloomustab rahvusliku elu ja rahvusliku liikumise areamine." 2)

Rahvuslikku liikumist iseloomustab eri tingimustega, eri rahvustel ühtlus eri klasside vahel. Oma olemuselt jääb liikumine seis- ja kodanlikuks, oles kasulik ja saadus peamiselt kodanlusele. Võitlust peab ta-ualiselt kas rõhutatud rahvuse linna- ja maakodanluse romandeerina. rahvuse suurkodanluse vastu (tööhoid ja saarlased), übi rõhutatud rahvuse maa-kodanluse valitsemiseks.

1) J. Paan, lk. 42.
2) Ibid., lk. 44.

uakend). See idu etendas suurt osa rahva-
 hulkaale organiseerimises ja mobiliseerimises
 võitluseli külakodanduse kuniides.¹⁾ Sellele
 emakeelse kaali ideoloogiline küsimusega on tihke-
 dalt seotud Eesti Aleksandrikaali asutamise
 mõte. Selle mõtte algatajaks olid Viljandi maak
 kooliõpetajad ja talupidajad, esusest Paistu ja
 Tärnaste kihelkondadest. Esimeseks täpsemaks
 asutamiseks Eesti Aleksandrikaali mõtte teatamis-
 leos on 29. oktoober, 1862. a., mil toimus nastan
 nõupidamine Tärnastes.²⁾ 1863. a. algul saadeti
 kooli asutamise loa saamiseks nastan paluakiri
 Läänimaa kubernerile, millel oli ära tähen-
 tud, et kanatsitav kool tahetakse asutada tä-
 nutaheks Eesti talurahva pärisõigest vahasta-
 mise puhul. Püüti toetust leida ka Tartus asu-
 na õpetatud Eesti Seltsilt. Seltsi president pro-
 fessor C. Schirren, kelle suhtumist Eesti ja Eesti
 rahvasse on kirjeldanud C. R. Jakobson, et see
 olla kui suhtumine ääranalisesse,³⁾ lastis kaali
 asutamise mõtte maha. Tartus teunis aga Tär-
 naste ja Paistu tegelastel kondaat iliofilla-
 se Jaak Aludaga, kes saigi sügisele mõtte
 edasiarendajaks. Algas intensiivne etuualmistus
 kerjanduse lähimüümises, et koguda raha kooli
 asutamiseks. Sellen saadi amplitia loka kuis-
 rilt 1869. a.⁴⁾ Rahakorjamine juhtimises ualiti

1) G. Paan, lk. 46.
 2) H. Louwz, lk. 15.
 3) C. R. Jakobson J. Adamsonile f. 03. 1870, RKM, Adamsoni i:4.
 4) H. Louwz, lk. 39 jj.

1864. a. plankonitses. 1) Kohtadud tegutsesid alikomiteed.

Teine rahvuslik suurkõrutus oli palu-
jate liikumine 1860-ndail aastail, mille har-
punktiks oli 1864. a. sügisena suurpalu-
kirjeld. Paluajade antsiadud olid Eesti rahvusli-
ku liikumise esimestes programmideks. Paluajajä-
des formuleeriti esmakordselt haritlaste revas-
ahel Eesti maarakondluse põhisõjulist igandite uue-
tu suunatud taotlused.

1864. a. sügisel Viljandimaa talupoegade poolt
Aleksander II-le esitatud kollektiivmõistluse-
kajastused majanduslikud, poliitilised ja ideo-
loogilised nõudlused. Kõiki nõudmisi iseloomus-
tali taluomanike rahvamise taotlus fiodaal-
sist ootuvusest, mis 60-ndail aastail erines
naryatud kajut uue nõudlemise tugevalt. Ma-
janduslikud alal nõuti talude põhisõjusestamise
nõimaldamist määduvate hindade kohasut. Sa-
muti rendihinna kõrguse normeerimist taotleti.
Nõuti, et tüübitud sotsiaalsed inimestele si muudolus
ega renditaks maad, ja et ^{muud talupoegade varustatud} nirkana, kuusi po-
le kindluses määratud talude põhisõjusestamise
hindade ja rendimäärade, si töötataks renti
ega aitaks sedagi ta kohalt ära. Nõuti talu-
maade mõisastamise lõpetamist, ho-orjuse
peatset ja sõjaliku koostamist ja vana ameti-
ust komisjoni Eesti talupoegade olukorra kind-
laestigumiseks.

1) A. Kruus, lk. 48.

unse lipu all. Kodanlus kasi oma iiritust pois-
 ta üldrahvaliku iirituse, apellatsioonid „...“ ko-
 dusti alamkihtide“ poole... iiritades oma taot-
 lusi nagu rahva taotlustena... ja alamkihid
 ei jää... iiskõnseks... ning koondunud kodanlu-
 se lipu ümber: progressioonid ilalt poolt riina-
 uad ka neid, kutsudes neis esile rahulolematust.“¹⁾

Kodanlus oli muidugi iihelt poolt huuta-
 tud laialdaste rahvamasside aktiivsuse töö-
 misest, et luua „ühine riik“ halti- soosa mõis-
 nise vastu. Suur teiselt poolt muutus kodan-
 lus tagasihoidlikuks, kartes rahvakultuuri liiga
 suurt aktiivsust, ning suundudes seltohtu konserv-
 ronismise mõisnisega. Lepärasest uõimegi Eesti
 rahvusliku liikumise eraldada kahte tihha:
 1) konservatiivne tüüp, esotsas Johann Voldemar
 Jannseni ja Jaakob Luudaga ning 2) radikaalne
 tüüp, esotsas alul Johann Kõlariaga, alates
 1860-ndate aastate teisest poolest Carl Robert
 Jaaksoniga ning hiljem Mihkel Veskega.

Need tüüvad kujunesid tõplikuult uõlgi
 rahvusliku liikumise rätigus. Mida ulatusti-
 kumad olid nõudlused, seda suurem oli
 rahvamasside toetus ning kuua taluraku
 diferentsiaruumisprotsess toimis uõrdlemisi
 aeglaselt, valitsee liikumise iihtra (tiingli-
 kult), laugides iihtra laiaide masside huud-
 ga. See rahvusliku iihtra traditsioon avaldas
 saasluuastase uõitluse uõrmis, misjuures

1) J. V. Stalin, Tõud, 2. köide, lk. 300.

tootuti kui rügi uskvaimele. laste seas puu-
 dus ümberastane nationalisim ja seda selgusid,
 et süü oli tegemist just sama, mille aga uue
 mõisniga. Oriti oli radikaalne tüb se, kes pa-
 ni oma laotused uskvaimele. Lullu büna
 juhtivad tegelased, esotsas J. Kõleri ja C. R.
 Jakobsoniga olid ühendunud, et just uskvaime
 abil olakse suutlised hoidama holti-sa-
 laste mõjuvõim mil maal. Nad lähtusid
 fodaalse talupidaja näivusest monarkismist, sest
 klassi tsaarid. Su oli paratamatult balti-
 rahim võtu, sest Eesti kodanlus oli tol ajal
 suhtlõselt all võru ja holti-saksa mõisni-
 koona majandusliku ja poliitilise suru all, ka-
 jadis oma võitluses tugemat liitlast.

Maarakondluse võitlust seadustaski mõis-
 gal määrat ajaolu, et ka tsaarivalitsusele
 endale poleud holti erikord tõesti meelipo-
 ran. Tsaarivalitsus kasutas Eesti rahvuslin-
 ku liikumist balti aadli võimu tsaarivalit-
 mises. Üldiselt oli tsaarivalitsus süü ta-
 gasihoidlik, sest ta üsacuinud kangeltsi
 mitte murda balti aadli võimu täielikult,
 vaid pörata tema privileege.

C. R. Jämsöni biograafid annavad mei-
 le ilusaate tema kujunemisest närguusa-
 usiblijas. Pende arvamusel on aga sagdi
 lahkumised ning nad ei suuda rillata
 objektüüselts usimust lahkendada. Põjalitum
 ning faatilisest materjali enam isaldav (sa-
 geli aga katõpne) on A. Jürgensoni peost
 koostatud biograafia C. R. Jämsöni kohta,
 mis on ilmunud Särtes, 1985.a., pealau
 jaga "Carl Robert Jämsöni elu ja töö".
 Autor tugineb oma töö peamiselt uarvmit-
 munud biograafiatega, eriti 1891.a. ilmunud
 J. Johansen - Pärna (Jämsöni sõmas, vas-
 tanale usljaandele, mis kannab pealkir-
 ja "Kuuks. Eesti rahus hariduse töötaja
 Carl Robert Jämsöni." Su usljaandele us-
 siblel Jämsöni peamiselt haridusebiogra-
 sena, tuus usblasi dra perronobline and-
 mud Jämsöni elust. Ilusaate C. R. Ja-
 msöniist kui poliitilistest biograafist on kir-
 jutanud Mihkel Martna 1903.a. Oma gla-
 tuuselt on Martna töö mahuaru na-
 kest elmisest, kuid seljures tugine
 natsionalistlike kallatuga. Kuna seni
 pole ilmunud marksistlike biograafi-
 list uurimust C. R. Jämsöniist, mis plu-
 me faatilisest materjali osas paratamatult
 kasutama neid kodanlike usiblijas, jät-
 tes mitte kahe silma vahel kritilist ana-
 lüüsi.

C. R. Jakobson sündis Pärbus, 14. juulil 1841. a. 1) näbrapa pojana. 1844. a. sündusid nemad Põrma, mis Jakobsoni isa sai kohaliku kihelkonna kõrber-kooliõpetajaks. 2) Pagan selgub biograafiast, polnud Jakobsoni isa, Adam Jakobson, olnud kunagi eriliselt uimastatud näbrapaametist, vaid unistanud auaramat tööpõllust. Selline auar tegutses ka ararisi temale Põrmas. Vastanaid teadmisi sellist oli ta omandanud Pärbus iseõppimise teel. Ennest kuni tundis ta muusika vastu. Tema asutatud oli Põrnas asus esiti esimestest muusikateooridest. Samuti on Jakobsoni isalt ilmunud mõningaid kirjandusliku töid, nagu „Johann Kaldeni eluajad“, „Pälvikute sidamerõõmust“ jne.

Lapselõue aastas C. R. Jakobson koos sõde-
 vendladega Põrnas. Esimesi haridusliku tead-
 misi omandas ta kodus isalt. 15- aastase poi-
 siksena olid tal omandatud teadmised,
 mida suutis anda tolleaegne kihelkonnakool.
 Edasi jätkus õppimine Värga kihelkonna -
 kooliõpetajate ja organistide seminaris, mil-
 lise õppimise teetras läbi keolitigilase
 J. Cimze juhatusel. Õppekoolis oli saasa
 keel. Vastu võeti õpilasi iga kolme aasta
 järgi üks kord. Kuna õppekursus oli kolmeaas-
 tane, oli üks klass (35-40 õpilasega) alavam

1) J. Johanson. Põrma, lk. 24.
 2) A. Jürgenstein, lk. 10.

ilal pidada kui kolm klassikomplekti, hil-
jem laiendati õppeaeg 4-le aastale.

Ajal, mil Jakobson seminari astus (1856.a),
arsti vastu 28 läbi rahvusest õpilast ja 7
eesbi õpilast.¹⁾ Pärast vanuse seminari astu-
misets oli i.f.a. aga kuna Jakobson pääsis sin-
na juba 15 aastaseana, siis on see silmatäht-
saks tema erilise andkusega. Pagan
rõhutat A. Jürgenstein, di seijluures teo-
andnaks põlmitsest sisseastumiseksamini kirja-
lik töö.²⁾

Jakobsoni elu seminariaastail on kirjeld-
nud Johanson-Pärna Jakobsoni sõbra ja kaas-
õpilase, pärastise Karsti kõster-kooliõpetaja J.
Rosenbergi silmuse järgi. Rosenberg on nimel-
tanud Jakobsoni kui vaikset ja endassoi-
nenenud õpilast, kes armastas vehe siltsida
oma kaasõpilastiga. Polnud ka Rosenberg te-
male mingiks sidamusõbraks, nagu seda Ro-
senberg ise mainib. Kirbi rõhutat ta Jakob-
soni andkust, kuid lisab seejärel juurde,
et see polevat oma andid tahtnud täie-
likult edasi arendada. Vaimuanded olivad
taval suurede, sida tundsinad kooliõpe-
tajad ja ka kõik teised kaasõpilased, aga
mõnes õpetas ei tahtnud ta neid mit-
te hõlbi tarvitada; olgu et see tema
noorusest tuli, asi et tema need asju

1) J. Johanson-Pärna, lk. 24.

2) A. Jürgenstein, lk. 15.

õppida ei hirmustanud." 1)

1859.a. lõppis õppelaeg seminaris. Jaakson sai ametisse oma isa asemel Põrna, kes viimane oli valepatal surunud. Enne ametisse asumist tegid seminarilõpetajad (elstlased) pikema reisi läbi põhjapoolse Läärimaa, "... et ennast teha ja naimu pedest karastada ja rahvast, kui ka vanemaid ametinendi tundma õppida." 2)

Sõjajuures kirjutab jällegi Rosenberg, et Jaakson olewat püüdnud, "... Eesti talurahva elu ja seisust, kus see vähegi võimalik oli, sügavamalt ... tundma saada ja läbi uurida." 3)

On tõendoline, et seminariaastad Jaaksoni maailmanuude kujunemisse eriliselt jälgis ei jätnud. Tä oli ka väga noor veel sellen, et õppida sügavamalt tundma Eesti rahva elu. N. Martna asub aruamisel, et Välga seminar koguni saastas Jaaksoni. Tä kirjutab selle kohta järgmist: "Välga seminarist, sellest Lääna naimus juhatabud kõõr. keelst, Jaakson rahustis: tundmisi kaasa tuua uististe ei võinud, vaid tema tuli selt sedarama võõr saastatult uälja, nagu suurem hulk teisi selle pooli kasuandrika." 4)

Selle seisukohtaga ei saa aga täiesti nõustuda, nagu mainib ka A. Jürgenstein, 5)

kuu seminari direktor Einasto on peetud

1) J. Johanson - Pärna, lk. 27.
2) Ibid.
3) Ibid.
4) N. Martna, lk. 34.
5) A. Jürgenstein, lk. 11.

läbi rahvusliku liikumise tegelases, ning
temale laugis seetõttu rüübikonna poolt
sageli süüdistusi, „... et ta läbi rahvuslane
ja usuvastane olla.“¹⁾ Jüngerstein rõhutas
reguni, et Valga seminariis valitseb mõne-
kõrva rahvam haim.²⁾ Seda näidab õigustat
asjaku, et seminari lõpetanud kõbriid oma
teenistuskohadatel sattusid sageli konfliktide
kohalike mõisnike ning pastoritega, nagu see
sündis Võrmas olles ka Jachsoniga. Sellepärast
on ka arusaadav, et pastorid kahtasid sa-
geli J. Cimxi peale, et õpetavad rüübikonna
na kulub uhkeid ja sõnakuulmatuid kõb-
reid.³⁾

Jachson arus Võrmasse kõster-keeli-
õpetajaks 1859. a. sügisel. Võrma rahvus-
suhitus temasse samasuguse lugupidam-
misega nagu ta isasegi. Kõsteri kõstri Ro-
senbergi sõnade järgi edasi antud J. Johan-
son-Pärna poolt) aratunud Jachsoni uoi-
ne iseloom, „... varssi mõned arusaamatad
cuimeste seas mõtteid, ta olla uhke,
kuua tema sees kõige vähemateki uhkuse
uaimu prolnud. Sõdramis saiuad uen-
naste koguduse liikmed tema vastu
kõlmas, et ta nende palubundidest
uähe osa uõttis, ... ka õpetaja haaras te-
da uhkuse pidama ega tunnud Ja-

1) J. Jüngerstein, lk. 12.

2) Sild, lk. 16.

3) Sild.

robooni iseloomu mitte...") kirist huii tundi Jaakson raamatute vastu ja püüdis end pidevalt tõiendada. Vähal ajal oli ta aga kirglik jahimees.

Mis puutub kõbriametiisse, siis polnud Jaakson ollu pörmugi uimustatud. Keeliõpetajaameti vastu polnud tal midagi, sest ta hiljem, olles juba arbiine ihiolondlik-politilise elu tegelan, tundis ta suurt huii pedagoogiliste kiisimuste vastu ning andis uste ja õpikuud. Jaaksonile ei meeldinud ka kõstri õlandan positrioon pastori us, sest, Vana-balti kirikuõpetaja silmis oli kõstri imagite-ma tüener, juba õigusliselt — kõstri ualis ja uahastas amdis kiriku restraaja ihus õpetajaga, ilma et kogudusel selle kohta midagi oleks ütelda olnud." 19

Pörmä pastorile ei jäänud mitte tähele panemata Jaaksoni iiskõikne suhtumine kõbriametiisse. Juba Jaaksoni isasse polnud pastor suhtunud kuigi heatahtlikult, kuna see uunastrekoguduse etelugejana oli uimasele ütelda trabruas konkurendiks. Jaaksoni uunast pidas ta liiga uhkats ja isetradlikuks.

Jaaksoni see ilmselt ei hõirunud. Tä õudis etka enam ueludumusele, et kõbriamet ei suuda tida uillaldaselt rahul-

1) J. Johanson - Pörmä, lk. 28.
2) H. Jürgenstein, lk. 25.

dada. Oma loimesed usitlused, millised oma-
sid juha üldisemat tõhendumist, usitlusi ja-
kolsoni tollaegsete usimuskandjatega ära ju-
ha Võrmas, see on ajal, mil ta põlvind seal
eo. aastaneigi. M. Martna on kirjutanud ja-
kolsoni Võrma perioodi kohta järgmist: "Si-
mal oli julgus oma aruamist ka oma ilma-
le avaldada, ja oli ka julgus oma ilma
aruamiste peale ja ka aamer istlemata jät-
ta, kui need aruamised tema omadega kokku
ei olnud.") Eriti teravalt muutus ja-
kolsoni vahelord Võrma mõisa omaniku v.
Liphart'iga. Põli ajundis mõisnikuga pealt J.
Johansson - Arna uu. kõstri lehmatalu. Pi-
nelt olla kõstri lehm kord karja hulgast
uälja leidnud lähedalasuva mõisa heina-
maale. Mõisnik aga juhtunud just momentid
kohusel mädada sõitma. Silsamal ajal oli ja-
kolsoni noorem uend Eduard, lepiu ääres
kõhuli rohu peal maas ja seojades, olnust
lahke jumala pödua paistil, ilma mingi-
sugust hädastku aimamata. Korraga kuulub
ta kohuse karja müdinat ja hüidmist:
"Pois tule ära!" Pois aga ei liigutagi unest.
Müidid hüüab ratsanik uihalt, et ta lehma
heinamaa pealt ära ajas. "Aga mina kar-
jane ei ole," ueritab see püüdnud, et
tida karjaseid peetud ja tõusek päästi.
"Kes sa siis oled?" "Ma olen kõstri uend."

) M. Martna, lk. 37.

kuu wana ja uus aja inimesed," mille ta ori-
algsel kirjul juha Võrmas oles saasa kee-
les kirjutas, hiljem seda usbi keelde ümber
töötades. Sõli ise uus nooru Jakobsoni ren-
de põhiliste hädade nägemiseni, millele all
usbi taluakues tol ajal kannatas. Kuid
maatamata sulle kukus ael rida aastaid
enne kui Jakobsonile lõplikult selgusid tema
eesmärgid ja võitlusilisedaanded. Nils oli aga
selge, ja nimelt see, et ta Võrmasse enam
edasi ei võinud jääda.

Võrmas oli tutvunud Jakobson kirjauiku
ja arsti dr. Schulze-Berthami'ga, kes elas ja
töötas Põrbusis, keelastades aegajalt oma isa-
kodu Võrmas. Tema saudu sai Jakobson tea-
teid Põrbusi tollaegsete oludest ja seal
valitsevast rahamütsusest õhkonust. Sõit
piale oli Jakobsonil suurimaks sooviks pää-
seda Põrbusi, mis saigi teoks 1863.a., oles
uakpeal paar aastat töötanud Hamburgis
keelõpetajana.

Aastad, mil Jakobson elas Põrbusis
(1863-1871) etudandid tema maailmauaste
keejuremised ja konkreetsete võitlusilisedaanded
selgumisel silmapaistuvad osa. Seal teinud
Jakobsonil tihedad selmed mitmiti Eesti,
uue ja teiste rahuste tollaegsete pro-
gressiivsete tegelastega. Põrbusis teadis Ja-
kobsonil huvi usbi rahua saatum as-
tu. Suure tõuke sellele andsid Põrbusis

elanud Eesti haritlased, kes 1863. a. siirustal-
 uel olid kaondunud nn. "Peterburi patrio-
 tide" ringis. Seda rühma mood dr. Karell, Fr.
 Russow, dr. Johanson, R. Berendhoff, pastor
 Säuberheim, kooliõpetaja Gauermann j. t.
 See "Peterburi patriotide" rühm oli kujune-
 nud uue intelligentse mõjul progressiwa-
 ses eestlaste rühmitises. Silmapaistumata
 kujus nende hulgas oli Eesti maalikunstnik
 prof. J. Köler.

Peterburi õppis Johanson tõeliselt tund-
 ma Eesti talurahva olukorda. Olid ju
 60-ndate aastate palverajade arstideid ti-
 hedalt sotsid "Peterburi patriotidega" ning
 Johanson, olles alatiis kordatis viimastega,
 sai traditiivs Eesti talupoegade hädadest ja
 ootidest. Täna sai sellest talupoegkou-
 nast isiklik kerkina uus riiki- maarodan-
 luse ideoloog ja tema keelde eest uste-
 lise.

Peterburi suhteliselt uakamabi olude ja
 riikliku demokraatlikkude ringkondade mõ-
 ju Johansonile kajastus kõrgipialt tema kai-
 pidagogi tegevuses. Alates 1865. a. hakkas
 Johanson kaastööd tegema Jannseni "Eesti
 Postimehile". Mice maa poliitiline elu oli
 1860-ndate aastate algul kaondunud just
 selle ajalehe ümber. Kuigi Jannsen tegi

1) M. Kampmann, Peterburi patriodid ja uakameelse
 uue algus ümber, Postimees nr. 281, 9/22. 12. 1910.

omajagu tööd rahuanalgustamise alal, oli ta poliitiliselt saksastoralt. Tä leppis maal valibera sotsiaalpoliitilise olukorraga, nagu meil sellis idaspridi täiesti uundume, ta-kerdudes fodaalseis kammitsais ning lae-
tas rahua olukorda parandada saksa mõisnike „armu“ läbi.

Kui Jackson kannas hea tunde-
kodumaa asjade vastu, sai tumast ak-
tiivne Janssoni suuna vastane. Tä lei-
dis, et Eesti rahua iluliseks vajaduseks on
kompromissideta võitlus saksa mõisnike ja
pastorite vastu. Alustades oma sõnavõtte
„Eesti Postimehes“ kaoliüksimustega, aruustas
ta viiti braualt sinit õppinavade ilu-
keornatust usuoõpetusega. Samal ajal hae-
nas ta avaldama ka õppinavatuid, mis
olid rajatud untele pedagoogilistele põhi-
mõttele.

Kaoliüksimustelt sündus Jackson pea-
gi poliitiliste keornuste keornitlemisele, mis
leiaas vaatlemist keornolena töö jõrgu-
nas platikis. Eriki õgidalt keornas Jans-
son „Eesti Postimehes“ ustlaste saksasta-
mistungi, püüdes näita, et kus ustlan ei
uõi üalgi olla saastaru ja nastupridi. Tä
kirjutar ta 1866. a. „Eesti Postimehes“, et „üksi-
se on saks, kes saastamaalt püüvis ja saastu

38
rahvast siudimud, olgo ta uunemad seal
cha sira talloporad; aumetnikhed cha mdis-
nikud. "1)

H. C. R. Jacobson talurahvaliku demokraadina.

Feodalismilt kapitalismile üleminekuprotsess oli Eestis, nagu nägime käesoleva täis sissejuhatajast osast, aluseks rahvusliku liikumise tekkimisele. Oma klassiselt oli see liikumine tõusna Eesti maa- kodanluse võitlus majanduslikult, poliitiliselt ja kultuuriliselt valitseva haldis-saasa mõis- nikkonna vastu. Maakodanlus tundis oma aru- gutele talistuse rohketes pärisorjuskus igandis rogu initsiatiivide ühe aladel. Valitses vastuolu me, areneva kapitalistliku tootmisviisi vahel põllumajanduses ja uue, pärisorjuskliku maa- omanduse vahel.

See vastuolu avaldus uue ühe alal ka- he vastandliku ideoloogia võitluses. Ühe ideoloogia kandjaks olid haldis-saasa mõisnikud ja pastoriid, teise ideoloogia kandjaks kujunesid Eesti rahvuslik kodanlus.

Eesti rahvusliku kodanluse ideoloogia silma- paistavaimaks esindajaks 1860-ndate aastate teisest poolest kuni 1880-ndate aastate algu- seni oli H. C. R. Jacobson. Jõudnud arusaamiselt, et just haldis-saastased: saasa pastoriid, saasa pastoriid ja saasa suurkodanlused esindajad meil kodumaal lihvavad on Eesti rahva kõige suuremad vaenlased, arvas Jacobson energiliselt nende vastu võitlema. Selleks, et seda teha, oli vaja rahvas üia arusaamiselt enda olu- korrast ja armututest paljastada ajastajate

suhetumist sellesse rahvasse. Lubotolu kujunes
 Jakobsonit võitlemas hatti-saasa mõisnike ja
 pastori tuga plaaniliselt ülesandeks rahvastada
 Eesti tollaegse ühiskond uude poliitilis-moraal-
 se ja kultuurilise mõju ja surve alt. Selles oli
 vaja kõrgeltalendatult ühiskonda, enmast sise-
 selt ülesäratada, teda kasvatada, tugenda-
 da ja organiseerida ^{võitlusel} ajalaadise naerlase vastu.

Rahvahulkade energilise kasvatajana arus-
 si Jakobson esevõit uude ülesannete lahendamise-
 selle. Oma suures ja tõhukas võitluses tugines
 Jakobson plaaniselt tõusvale Eesti külakodaniku-
 sele, alles ise selle kodaniku täiustamiseks esindaja-
 jaks. Ka J. V. Jauruse oli tõttunud teinud
 külakodanikuks, millele riik oli tol ajal ühis-
 kondlikus jõus, kes juhtis laiu talurahva hul-
 ki võitlusel hatti-saasa mõisnike ja pasto-
 rite vastu. Kõik külakodaniku ainelise jõuuse, kes-
 namisega oli kasvanud ka tema isiklikkus, taot-
 ledes ühiskondlikult maa seniste "hõrrade" kõrval.
 Sellest kõigest sai nõga hõbbi aru ka Jauruse, kuid
 tema konservatiivne ideoloogia ei suutnud kui-
 gi kaua ajaga sammude pidada, sest Jauruse oli
 talanliku arengu "preisi" tee ideoloog. Tema usk
 saatsi "armulikkusse" ja kirikuõpetajate "hää-
 taktikkusse" oli selles liiga sügavalt juurdunud,
 et ta olus talupojadena võitlust suutnud uue-
 di vastu eduralt juhtida.

Mida ei suutnud teha Jauruse (pigemini
 ei tahtnud), seda tegi Jakobson. Tema taotlus

kõigepealt mõisnike majandusliku üllamuse mu-
havitamist ja eesti talupoegade igapäevase
ainulise jõukuse kindlustamist. Millist tähtsust
omistas Jakobson eesti talupoegadele selgub väga
müüdnalt tema kirjutistest. Tä seal talupoja
ehk põllumehe seisuse kõigile tuletatule siinustele
alustas. "Talupõla ehk põllumehe seisus ei ole
sellepärast mitte ükski kõige auusam ja vanaem-
sus inimelimees seltsis, vaid ta on talle ka põh-
jatu õnneistuse hallimise saanud." Edasi rõhu-
tab Jakobson, et meil kodumaa on olnud ja
peab ka jääma just põllumajanduslikus
maas. Tä kirjutab: "Meie tuletatule olime soe-
draanis üks põlluharja rahvas. Meie maa on ka-
seks kui lapsed, ta on üks kaunis viljasigitav
maa, ja jo vanast aegast saami sellepärast
muutus." (2)

Milliseks oli kujunenud eesti talupoegade
majanduslik ja poliitiline olukord 1860-ndateks
aastaks ja kuidas arenes talurahva liikum-
ine pärisõigustele igandute vastu, nägime sis-
sejuhatajate orast. Täame ka, et palamajade
autsioonid kutsusid välja mõisnike ja tsaa-
riaristokraatsuse repressioonid, kuid osaliselt ta-
lurahva liikumise orual olid suunatud siis-
ki mõningad ühendusi ette võtnud kodumaa-
õiguse kaotamine, uus valitsuskoosseis seadus,
ametliku teooria kaotamine jne). Kuid oli vaja
suurendada palju laenuid. Oli vaja purusta-
da R. Jakobson, Tihon ja Seadus põllul, l. 2.
S. 161, l. 11.

da tõelikuks halbi-saasa mõtlemisena suru-
 est talurahvali. Samuti oli vaja paljastada
 halbi-saasa pastorite varisellide tüüpus, kelle-
 disse Jakobson suhtus kriitiliselt, nime-
 tades neid musta kuu kõrdikokkadeks. „Kui
 musta kuu kõrdikokkad on rahva naimu il-
 luga ja maha muljavad, nõnda et sugugi
 enam palju ei püüdu, ja tavaliselt rahvas on
 nende „piha“ taigra nähte ära lõhkastanud.“¹⁾

Jakobsonile oli väga hästi selge, et niis-
 gusti kõrdikokkade vastu võitlemine polli mit-
 te eelgi. Selles oli vaja kaluipaja jõudu, na-
 gu ta ise mainis, et „... rahvas selle mõeldud
 kõrdikokkadest, mida kokkad ise targad küll on seõ-
 mata jätma, peasta.“²⁾ Ja et Jakobsonil su-
 dal oli kõige enam seda kaluipaja jõudu, on
 täiesti ilmselge, sest vastasid korraldajale ta jõi-
 danud juba varakult alla vanduma oma
 vastastele.

Esimeses avalikus Jakobsoni mõtte kand-
 jaks kujunes Jaanson, kes toimetatas Pär-
 tu nädalaleht „Eesti Postimees“, mille koostäi-
 lises sai Jakobson alates aastast 1865. Kui
 „Eesti Postimees“ kui ka varem ilmuma ha-
 kanud „Serno Postimees“ peamine toimetaja ei-
 sis selles, et neis räägiti kirjasõnas esmakord-
 selt maarahvaga ning neis avaldus ka juba
 kürgi väga tagasihoidlikult eestlaste niioeldu
 avaliku arvamusist. Kuid võrreldes varem

¹⁾ E. R. Jakobsoni J. Jaansonile 6.03.1868, RKM, Jaanson i:4.
²⁾ Ibid.

samal ajal ilmuma kokanud lätlaste aja-
 lehe, "Maarja Weesie'ega," milline enam palju
 nõredamat iseloomu, oli fannseni ajalehtede
 rahvuslik jaon veel väga nõrk. "Fannsen oskas
 kirjutada nii, et keegi end ei tundnud puu-
 dutatut olewat." 1) Sellepärast ei nõunud saksla-
 sid esialgu fannseni ajalehtedes mingit ko-
 dahtu. Täiesti olid esialguiks naastaõeliste pla-
 miselt saama seost pastorid. Olikord aga muu-
 tus just 1860-ndate aastate keskpaiku, mil "Es-
 ti Postimehe" naastaõelistes said rahvuslikult
 mõtlevad eestlased, kellele see muutus eriti
 "kardetauks" tigelees C. R. Jacobson.

Kuna Jacobson elas tol ajal ise Põlvku-
 ris, oli "Eesti Postimees" avalikuks mõtete vaheta-
 jaks tema ja Eesti rahva vahel. Tänu selle
 oli Jacobson neku aeg tihedas kontaktis kirjawa-
 huse teel oma mõttekaaslastega kodumaal ning ai-
 bis ka ise aeg-ajalt sin. Jacobsoni kirjadest ava-
 nenadki meile konkreetsemalt tema sihid ja
 taotlused, kuna tänuuuritudle ju "Eesti Postime-
 he" toimetaja saarasõbraliku meelsele tõttu pol-
 nud võimalik kõiki esilekerkinud probleeme la-
 hendada ajalehe kaudu.

Jacobson oskas kriitiliselt suhtuda ühiskond-
 liku elu pahedesse Baltimaail 1860-ndate aasta-
 te trisel poolel. Neid pahesid polnud mitte
 nõrku ja nad olid tingitud rohketest pärisor-
 justlinest igandust Baltimaade ühiskondlikus elus.

1) V. Müller, Eesti ajakirjandus kultuurilise tegevuse, "Eesti
 Kirjandus" nr. 8, 28.08.1940, lk. 314.

Luigi teoorjus kaotati ametlikult 1868. a. ha-
 litsesid mõnikord nüüd selle eest, et talurah-
 nast orjastada uuel, „inimlikumal“ kujul. Mõ-
 sapõldudel töötasid maanõunikud, ning talurent-
 nõud ja -ostjad olid need, kes pidid hankima
 mõisnikule raha. Rahasaamise võimatus talu-
 põgade suuremal hulgal oli võimalik ainult
 enda tööjõu müümise teel. Kuna aga tööjõudu
 sageli ei vajatudki koha peal, pidid inimesed
 minema teida pakkuma väljajäetud, muutu-
 des kohapeal „ilulõigeks“. Samuti muutu-
 sid need talupojad „ilulõigeks“, kes põlvind
 suutlised oma talukohti välja ostma võireu-
 to tasuma. See „ilulõique“ element hakkas nü-
 ladist välja rändama. Kirilist tõugit välja-
 rändamiseks andsid inaldusaastad 1865-1869.
 „Eesti Postimehest“ võime selle kohta luge-
 da väga iseloomustavaid teateid. Si liiam
 1868. a. „Eesti Postimehes“ jrguise teate Viiru
 maakonnast: „P. nallas oli 300 A. nilla naeme
 emma mitmes perres imber nõuud, omama
 nõlgaste laste liha otsimas, agga, nago see
 naeme araga võik juhtuda, ei ole ta kuskilt
 resurkest saanud. Kõla tulles ei ole ta uist
 jassanud, omma raarmetuma laste nõlja
 niingunist kuulda: pannud emmale nõri kalla
 ja poud emmast ilusse.“¹⁾ Täolis: teateid uos-
 me tingi leida, millised kõia kajastavad ilmukalt
 „ilulõige“ rahua majandusliiku dekorda.

1) „Eesti Postimehes“ nr. 11, 13. 03. 1868, Umvalt maalt / Viiru
 maakonnast).

Räävuti nälja peamiselt Kauraares, Võ-
 gemaal ja Krimmi. Sriti hoogustus näljarendam-
 mine pärast 1867. aastat, mil oli suur näljariik-
 dus. Enamik neist näljarendajatest ei jõudnud
 ildele kohale, sest liikumisvõimed olid raskesti ning
 paljud surid teel. Muutuks on siinkohal mär-
 kida Parnast saabunud kirja „ Eesti Postime-
 helde“ 1868.a., mis iseloomustab näljarendajate
 saatust. Teine näljandite sellist kirjat: „ 2 xl Dts.
 jõudis seia hullu Sestlasi, ühtuokee 165 kinge.
 Nad tulid Hapsalo imbrutt ja tahtsid ka Pi-
 terburgi minna. Aga Parna, raskudell oli Tal-
 linnast ja Peterburgist rõõk antud, neid mit-
 te Peterburgi lasta, vaid Tallinnamaale tagasi-
 sata ... Aga rahvas pandis naste, ütles: „ Saat-
 ke meid parrem Siberi ehe otseche jõkke, meil
 läheme rõmoga; agga taggasi meil ei lähhe“
 kus meil pinnaline näljasurum otal. Lasku meid
 eddasi; taod ja leha otseima!“¹⁾

Sriti ilmeralt rajastab näljarendajate
 traagikat ligemalt paarisaja Järnmaa talupo-
 ja „ valge laev“ aotamine Tallinna Koonameel
 1869.a. suvel, mis pidi neid nina, töötatud
 maale“. Kuid „ valge laev“ jäi tulemata ja
 neidki suuniti koju tagasi jõrduma.

Kuidas raktusid siis meil rahvusliku li-
 kumise bigelard nisse ainelmusisse? Jannsen
 kirjutas „ Eesti Postimehes“ „ valge laev“ aotajate
 kohta järgmist: „ Kõdda ja pudes võib kirjig-

1) „ Eesti Postimehes“ nr. 51, 18. 12. 1868, Omnalt maalt/Parnast).

gused rahval küll suurt olla, agga mil ei või parvata, nende rummalus ja meliseggadus peab veel suurem olema, kui isna tule talua kööst middagi loobund tullema, mis kolleegilt ei või tulla.⁽¹⁾

See kirjutus on väga iseloomulik Jannosenile, sest temal puudus arusaamine rahua hoidmise töölist põhjustist ning kaasaegset ihihikonda liikumapannuist jõududest. Jannosenile jäid võõraks paljud teisele ihihikondlikud nähtused. "Ta võis tunda teatid vallalaegaste ja magasitade saamenaist vargusist, võis kuulda da laudraatkolleegiumi aruandlid kokuseuarguste kasuist, märkida ... väljarendajate loomist. Lõike saunasid nähtused tunnustati "suurbades nähtustes Eesti lüü" ja lisati ... kodu ... hukkamõistuseõnu. Aga mitte poolt sõnagi... rahua illempeimestajate võimuv muudmises. Sunnimeini täötati mõisa ja kiriku mõjualusena kaasa selle korra ja selle võimuv alalhoidmises."⁽²⁾

G. K. Jakobson sehtus väljarendamisküsimuses aga hoopis teisemalt, nõhes alles Eesti talu-
 polgkonna mahasurumise ja orjastamise otsust tagajärge. Ta püüdis näidata analüütiliselt väljarendamise töölist põhjust, andes sellega ettelegi otseselt pihta halti-saksa mõisnikule ning pastoriile. Kuivõrd tähtsaks ulnaks Eesti rah-

1) Eesti Postimees" nr. 24, 12. 07. 1869. Ommatõ maalt (Pällimaa)
 2) J. Kärner, lk. 26.

va valitsuse astet pidas Jakobson selle küsi-
 muse põhjaliku analüüsimist, selgub tema kirjut-
 kirjast L. Koidulale, kus ta kirjutab muu hulgas
 järgmist: „Kui meie sotsiaalsed asjad, nagu see nõu-
 järandamine oli, mitte oma raskest ümõista tar-
 vitada, siis oleksime laste võtta teenitud ja
 peatsime oma tööd poliitika põllu peal puh-
 tast maha jätma.“¹⁾ Ja et Jakobson mõistis nõu-
 järandamisküsimust kasutada oma, teiste sõno-
 daga nagu Eesti rahva kasuks, näitab tema
 samal aastal ilmunud artiklil „Eesti Posti-
 mees“ pealkirjaga „Kust tuli mulle nähtud
 nõu järandamise tüju talupoegadele ja kuidas
 oli sotsiaalsed küll tüju üldise ühikud?“. Sel-
 les kirjutab Jakobson, et „... Eesti talupoegade
 vähe põlv on neid nõu järandamise ajand.“²⁾
 Artikkel on üldise nõuandmise teemal. Alles
 pöundutatakse ka Eesti keeli- ja haridusele.

Eesti noor Jakobson nõu järandamise rahju-
 licaust laudaasiasse, sest et kaugel maa tõttu
 peavad talupojad teha oma viimasigi raha
 ära kulutama. Seda mõtet ta analinut ülesse
 ei kergita, vaid mainit oma kirjas Jaan Edam-
 sonile. Lühikeses analdab Jakobson seoni, et talu-
 pojad ostaksid omale maad Ingerimaal ja Peter-
 buri kubermangus, kus olla tingimused selles nõu-
 demisi seodrad. Muu võime allist kirjas lugeda
 järgmist: „Neid leiab nüüd võige palju Lau-

1) O. K. Jakobson L. Koidulale 28.04.1870, KEM, Koidula 1:4.

2) „Eesti Postimees“ nr. 21, 27.05.1870, Juhkuri.

kasusa maale, aga see asi on väga rumal. Selle
 naha eest, mis naad te peal kummi sinna ära
 mülitavad, võivad naad Ingrida maale, isegi
 Peterburgi kubermangus, jo kha tõe maad osta...
 Kus aga osta ei jüa, see nõik xim ka kõige pa-
 remiul rentida." 1)

Kuuna talurahva põhilises taotluses di
 maa, siis oli ka Jakobson erilist huviatunud
 maauksimusest. Võiblus maa pärast oli tähtis
 probleem maarakanduse lõplikuks nõlja kujun-
 misen. Jakobson soovis nõha uastumaaluse
 feodaalse mõisnikule majanduslikult iseseisvat
 maarakandast. Tä di uendunud, et eesti talupoeg
 peab kord selleni jõudma, et ta "... kui pru mees
 oma erex püanduse peal elab, oma süguus-
 saga oma erex põldu harib ja karja kasu-
 tab, oma erex leiba säöb..." 2) Kuigi Jakobson
 mõistis nõga õigesti, et ainult siis tunneb talu-
 peremees end täiesti nahana, kui ta nahaneb töö-
 liult sõttunusest saksa mõisnikkonnast, ei mõist-
 nud ta aga, et seda nõhku satub se talupo-
 remes raha nõimu alla, nagu nõsugust olekor-
 da on nõga tahavalt iseloomustanud Lenin. "Kui-
 võrd talupoeg naheli lakti feodalisti nõimu
 att, sedavõrd sattus ta raha nõimu alla..." 3)

Meie teame, et 1816/19a. talurahvasaadustega
 olid mõisnikud nõõainud eesti talupoegadelt maa.
 1849/56. a. seadustega lubati talupoegadelt asa ed-

1) C. K. Jakobson J. Adamsonile ij. 12. 1868, RK. M. Adamson i. 4.
 2) C. K. Jakobson Tõudus ja Seadus põllul u. 6.
 3) B. U. Alexejev, Eorukerkha, III. 17, Ugg. reaktsepmoe, emp. 95.

last maast tagasi asti. 1860-ndate aastate kes-
 kes pooler polnud maakuksimus aga naugett-
 ri deel mitte lahendatud. Lupa'last keslis lida-
 si võitlus maa püüaste ja saamntas üha suu-
 remat hooqu. Palamirjade arhivionid aritasid
 uenualt, kflu peolt laoditi ahi ja toetus. 60-nda-
 te aastate lõpul naibusid need arhivionid. Üks vii-
 mestest taolistest üritustest oli Viljandimaa ta-
 lupõrgade palamiri ühisrill 1868.a. uelbruaris. Vil-
 jandimaalaste saadikutega Peterburis olid ühen-
 duses ka "Peterburi patrioodid" ning samuti: C. R.
 Jacobson. Peaõhke alles ühisrill isitatud ma'õgu-
 kirjjas lauges agraarüksimusseli. 1) Talupajad
 neekasid vuti talude kõrgete rendi- ja ostukin-
 dade üle. Paluti alandada ja normeerida ren-
 dihindu kroonulaqulouklade taunniini, korral-
 dadei talude meüni selliselt, et see ei oleks mas-
 sile rentnikule peale surmitud, neid et ta so-
 mnts vastavalt ostuõimalusseli; peale surmi-
 tud ostulipingud trühistada ju.

Kõnna palamirjade koostamisest oli J. Kõllur
 algusest peale aktiivalt osa võtnud (suur osa
 nendest palamirjade draakirjadest asus tema kirja-
 kegas), on selge, et ka C. R. Jacobson võis neid
 kõiki turda. Tema heini nende eluiste üksimus-
 tu vastu ei uoibu hetuaski. Tä peüvab jõudle-
 määda kaasa aidata igall taolisel üritusel, kui
 võrd. teda luhak sellus ta otsene chumtse. Seda
 näeme jällegi tema kirjavahitusel. 1869.a. kirjutab

1) Märkuiri ühisrill 15. 02. 1868, draakir. J. Kõlluri kirjavõgas,
 R.K.M., Kõllur 18:17.

ta näibes Jaan Adamsonile selle kohta kirj-
 mist: „Ma olen nõudab ette Põltsamaa meeste-
 ga Moskvas... Need naised inimesed ^{shkara} näevad
 ka ette kuuendat Lassa küünte vahel... Ma loo-
 dan, et teine naine pea parrile panna. 1)
 Samas kirjas kirjutab Jakobson kui rõõmusõnu-
 mist, et ta olla Moskvas kuulnud ja näinud
 must- aalgeid, et asutakse ¹⁸⁶⁹ kroonu talumaade
 müümisele, ja mille summa ^{est} ^{kuis praeguse reudi kapital väga kee} saab toimuna praeguse aer-
 dikapitali suuruses. Ostusummat polevat ka
 vaja kogu aega masta, vaid seda võib teha
 osade kaupa. ^{kuus kuu} Samas lisab Jakobson juurde, et
 olus väga naerlik, et need kroonu mõisad, mis
 poli siiani veel palverikju ministrile esitanud,
 seda võimalikult kogu teha, ära nõudates, kui-
 das võiks toimuda nende maade kõige otstaru-
 kohasem jagamine.

Kuid praagi on Jakobson sunnitud kaht-
 lusega vaatama, et ilalmainitud nr. seaduse-
 elnõust ei tule midagi välja ja seda just saks-
 laste ägida vastuseisumise tõttu. 2) Jälle mehed
 sakslased! Jakobson tunneb nende kaualaid int-
 reege ja salakapitalse asti rahna vastu igal
 sammul. Aga ta ei kaota loobust võidul ega
 alistu sakslastest nii kergesti, kuigi ka oma ko-
 damaad ja oma rahna hulgas leidub sakslas-
 tuga kaasabütajaid. Sellepärast on Jakobsonil
 täiesti õigus kui ta ütlev, et „kui mul ise igalt

1) E. R. Jakobson J. Adamsonile 12.02. 1869, RKM, Adamson i: 4.
 2) E. R. Jakobson J. Adamsonile 10.03. 1869, Jaid.

suvi tegevuse turana kriitika alla.

Jakobson ise polu ka sugugi meelitatud oma kaastöötaja osast „Eesti Postimehi“ juures. Ta ei saa siin sellisel määdel oma rahvaarvustustööd teha, nagu ta seda elus saavitud, sest Jannsen püüdis nähigi rõõmseltõnendatult Jakobsoni artikkelid mitte analüüsida, et selle tõttu olla saklastule mullipärane, kes juha nägunit Jakobsoni peäle „hannast ihusid.“ Ka „Pöörburi patriarhid“ usotsas J. Kõlveriga, polnud rahul Jannseni toimetatud „Pöörburi Postimehi“ ja hiljem „Eesti Postimehi“ negatiivna, kugre usuli- ja moraliseerimise ja sakameelse orientatsiooni usmuga. Peil oli juha 1864.a. kanatous hakata Pöörburis usija andma radikaalsema ilmeaga Eesti ajalehti. Selles nähtavasti andis omajagu õhust lasti „Pöörburgas Ahtes.“ Kuid Jannseni vastast opositsiooni kandjate liikumisele hõredus ja koondumatus tõestavad oma poliitilise häälikandja asetamist. Alles e. l. Jakobson võtab selle küsimuse 1868.a. riigisel töisel kabil, esitades valitajavõimudile esimese palve uue ajalehe väljaandmise loa saamiseks. Kuid asi ei lähe mitte nii lihtsalt, nagu ta seda alul loota võis. Pöörburi saab Jakobson eitama vastuse esalises. Et siingi holti-sakslased ei jätanud oma osa mängimata selgub Jakobsoni uude kirjast, milles ta mainib järgmist: „Oma leitungiga on mul ke palju võitlenist. Asi tahab astu minne. Saesid tunnenal

uuga hõsti, et neile seega nende Saasamae loo-
tuste surmatuunivõre ligemale rehkis, naad
teuad kellepärast kõik, mis naad jõuanad, et
mille as surma saaks. 41

Jakobson peab ette meeldub, et see võitlust
oma ajalehe pärast, aga see kõik jääb tervelt
ühusa aasta kuni tagajärjeks. Alles 1878. a.
märtsis võit ilmuda tema „Sakala“ esimene
number.

Kuivõrd Jakobson, vaatamata sellele raski-
le võitlusele, mida tal tuli pidada, onale võit-
tud ilmsandeid seegi armastar, seigub tema
kirjandusest. Kui kirjutab ta J. Adamsonile
1869. a. : „Minu jõud ja laetus tahab ja ära
nõuda. See on di ja mitte konda lugu nõnda
minuga, et mured päevade ilmspidamise pä-
rast mind seadidid seipru mõtuma, kuidas oma
tööga pehtast ära tõise põllu peale minna, aga
onvubi on nulli minu praegune töö nii armastar
lõinud, et kui ma tema ära annan, siis sama
oleks, kui annan ma oma elu ära. Ma ei või
enam tagasi pöördada, aga pean ka tervistata-
ma, et uuga raski on, seingusti mere muljuka-
ti al tööd teha.“ 2)

Seegi kodanluse konservatiivsete ideoloogide
reaktsiooniline olemus ilmub eriti selgelt esi-
mese üldlaulupoo ettevalmistamise käigus ja sel-
le lahendamisel. Mõisriinud, kasutades uut võit-

1) C. K. Jakobson J. Adamsonile 1869. l. l. l. Adamson 1:4.

2) C. K. Jakobson J. Adamsonile 23. 09. 1869, l. l. d.

lustatöid, muutusid laulupeo paoldajaks ja
 agaraks toetajaks, võttes osa ka ettevõtmis-
 tööst. " See oli laulupeo arekamataise taotlus
 mõnede suure huvide, fodaalse ideoloogia töö-
 rüüstana. "1) Laulupeo peo kujunema raku
 kantseis rõhujate ja rõhutatute vahel. Selleks oli
 aalitud ka sassa repressuaar.

Kodanliku konservatiivse tüüli ja mõnede
 li astusid vastu nende taotlusi laulupeo mah-
 tus laiad rahvatulgad, esotsas E. E. Jakobso-
 niga. Oma suhtumisest laulupeosse ja selle kor-
 raldajasse väljendab ta oma kirjas L. Koidu-
 lalle 7.05.1869.a. Ta kirjutab: " Ja kes oli süüdlä-
 ne? ^{muu keegi, kui} Eesti Postimehe "leig" "prüüse" - käre. Ühe
 eesti "laulupehta" häärs oleksid need mehed val-
 mis kõik tegema, aga "prüüse ja juheliipika" nad
 ei taunne ja ei mõista - ja ka mina mitte. "2)

Jakobson oli ka linnaosas meesajanduse pro-
 pagandija. 1868.a. kevadel tõlkis ta eesti keelde väl-
 demäri sassa ja aene rellis ilmunud brošüüri;
 mis ilmus samal aastal pealinna all, Nõu kau-
 balasena ügi "Lääre mees". Raamatust artasid
 õpetust, kuidas õppida tundma meesajandust
 ja üia lähi laenuhitustöid. Tõl ajal tegi Eesti me-
 ritaunanduse areng. võrdlemisi suur edusamm.
 Sa tingis enamkõrda laenuade ehitamist. Suuri
 maid laenu ehitati mitel Häädumustil, alates
 1844. Laenuamistu nõljaõpetamine toimus mere-
 keelides. Esimene meesool oli asutatud 1864.a.

1) A. Vänter, Eesti keeritaulu - kultuuri arengujooni, "Sõja ja
 Väär" nr. 9, 4.03.1950,
 2) E. E. Jakobson L. Koidulalle 7.05.1869 RKM, Koidula i:4.

Minastis. Hiljem asutati meremuuseumi Tallinnas, Paldiskis, Koosmus ja Kurussaareis.

Jakobson peab märksõnu sama tähtsaks nagu põlluharimise, üldiselt, et... kaks suurt asja on, mille peal meie maarakonna edaspidamine sõltub ja tähtsus saab juurdununa, need on: põlluharimine ja meremuuseum. Kuidas meil need kahte asja edasi algsel ajal seadame, nõnda õnnelikult saab ka meil astunud põlv sisse... "1)

Jakobson pidi kannatama alabasa mõnitamisi oma vene sõbraliku orientatsiooni pärast. Sergei Jannaschi tütar Koidula, kes mõistis sageli hukka oma isa vene sõbraliku meelsust, ei suutnud mõista, miks pöördub Jakobson oma pilgud Venemaa suunalistele asjadele. Ta teeb sellest sigimad järeldused, kirjutades Jakobsonile: „Nõiu hoidnud tõena sõbruse ja partisipatsiooni teisel poolel, kust kogu ^{kaunis} ühe ja rõõms näitab, sest teada võetakse ühe Jaksobsoni ühena raosinavalisest. Elage mõni 50 aastat edasi: järele tulevad sigud mõistavad teisiti kohut!“ 2) Need on rõõmsad süüdistussõnad Jakobsonile, kuid need räägivad järele tulevad samas kirjjas: „Kes teab, mis nõu tuleb taga kihutab endale Venemaa ühis sõbruse koojama: „ennast Venelaste kätte draandma“ ei lohe üheski Eesti poole, millel veel oma uuremate verepüües kindlus tussub.“ 3)

Jakobsonile ei ole need sõnad mitte ille-

1) „Eesti Postimees“ nr. 23, 5.06.1868, Tallinnas, 1868...
2) L. Koidula a. G. Jakobsonile 7.04.1869, K. M. J. Koidula, kirj. 1932: 17.
3) Ibid.

tuskes. Lubõtu nestab ta Koidulale tagasi-
 hoidlike, kuid vennaate lausuga: „Mis see
 inimene ega pääv ära peab kannatama, kes
 ennast oma isamaa karmus valmis on ohver-
 dana, seda on raske sõnadega üles jääkida. Mi-
 da puhtamad tema nõudmised on, ja mida
 otsesemad teed ta rõõm, seda vähem saab
 tal tõiste inimestest rõõmu, seda enam val-
 lasi olma. Just selleguine lugu on minuaga.“^{aga})

Jacobson oli allendunud, et abi ja toetust
 eesti rahva orjastajate — saklaste vastu leiab
 ta just toetudes kine riigivõimule. Oli ju kine
 ajallikes ja natsionalistlikes ringkondades nii
 palju kirjutatud ja kõeldud Balti orjastajate
 vastu, mis siis mitte sellele tugineda. „Ma
 tunnen, et enam ja enam ära,“ kirjutab Ja-
 cobson, „et Venelastega sõbruses nähes meil
 need eesmärgid: rätte võime saada, seda meil
 rahva paremad mehed taga nõuavad.“²⁾ Ja-
 cobson on samuti allendunud, et venelastest
 ei saa ega võigi eesti rahvast selgi muuta, na-
 gu paljud seda arvavad, aimates ette prat-
 set „venestamisaja“ saabumist. Jacobson uskus
 sünnilt, et eestlase nimi jääb ikka püsima
 eestlase nimena. Siinult saastased nõuavad
 eestlase nime ära kõrvitada. „Aga kui praegu-
 ne Saaste valitsus meil maal sel nõuõdub veel
 10 aastat edasi lähem, siis on meil rahvasel

J. C. R. Jacobson L. Koidulale 26.04.1890 RHM, Koidula 1:4.
 J. C. R. Jacobson L. Koidulale 28.04.1890, Ibid.

ots peab ja tustlan nimi saab Mustlan nimelga
shu järje peale langema." 1)

Kuigi Jakobsoni võitlus peamiselt taktika-
liseks põhjoneks oli teotusetaotlus üm tsaari-
voimult, suhtus ta sellesse liialt idealisvri-
valt, usudes "klassi võrssi". Su taktika
oli olnud eesti feodaalses orjusel arelvunalt
talupojale traditsioonilises sammus ja osutus
paratamatult taktikaliseks võtteks.

Kuigi Jakobson oli arbuinne võitleja
halti-sassa manduna ideoloogia ja selle anal-
dusnormide vastu praktikas, ei pea tema
vajalikkus rõhujate klassi kui nõuangu tõe lla-
ku hävitamist. Maakodanluse ideoloogia
võitlus ta vaid tõusna maakodanluse kumide
est ja püüab hävitada tõnceid tema
tõusutill. See võitlus oli oma aja raames
muidugi progressiivne, diskonda edasimä
võitlus, olles suunatud reaktsioonilise halti-
sassa ideoloogia jerrustamiseks. " Väga rumu-
laste teeksime " kirjutab Jakobson, " kui ill-
iltsa rüütlibi nosta hakkaksime võitlema.
Su olus meil unese hukkabus. Seisusi peame
puhtat puutumata jätma;... " 2) See oli Jakob-
sonil mõnevõrra taktikaline võte sassa mõis-
nise ja pastorite üllennõima murelises.

Olles oma klassi ideoloogia kannitajis, ei

1) O. K. Jakobson L. Koidulale 28. 04. 1870, Koidula i: 4.

2) Ibid.

suuband Jakobson näha üsti teadina täo-
 liselasi (nii linnas kui ka maal) arenevad oppo-
 sitioni oma ekspluateerijate vastu. Seda näi-
 tak alluvalt teinud „Sakala“ nr. 12, 1948. a. teo-
 duse juhtkiri „Mulle alg“, milles ta tõrjub õige-
 dalt vastu teinud omistatud sotsiaaldemo-
 kraadi nimetus. Tõrjubak: „Mere maal olus
 pealegi on sotsiaaldemokraatide partei töitaa
 võimata asi, sest et meil esmalt linna nur-
 lesid puuduvad, kes selli seltsi parem ma-
 teryal on, ja maal peremeeste ja sulaste va-
 hel nii hea oleks praegu valitseda ja suland
 nii head palga saavad, ...“ 1)

1) „Sakala“ nr. 12, 17.06. 1948.

III. C. R. Jakobson haldis-saksa ajalooskontseptsiooni kummutajana.

1. Balti-saksa ajalooõpetluse reaktioonilisest olulisusest 19. sajandi teisel poolel.

Balti-saksa historiograafias omas 19. sajandi keskpaiku ja teisel poolel tähtsat kohta nn. "liberaalne" haldis-saksa kodanlus, kes areis erandiliselt võitlema 60-ndate ja 70-ndate aastate reformide vastu Baltimaail. Selle kodanluse esindajad, "maskerides end liberaalsete fraasidega, juhtisid võitlust osanemalt kui konservatiivid nn. slawofiilide ja teiste Balti kubermangudes eksistentsiate agraarühete ja saksa mõisnikkonna privileegiritud simekonna põhjaliku purustamise poolehoidjate vastu." 1)

19. sajandi teisel poolel oli Balti riikonna kaotamine olnud peamiselt saksa riikluse allasandus, mida need ka eduralt teigid, Eel-nides tsaarri sükkonnas tähtsatele kohtadele. Saksa linnakodanlus kujutas endast siis uel vähem tähtsat osa. Kuuld 60-ndate aastate kujunenud riikliku majandusliku-politilise olukorra Venemaal töötis haldis-saksa huvide eestvõitlejana isegi just saksa kodanlus.

Sellest kodanlusest pärinevad publikatsioonid ja ajaloolased said saksa mõisnike ja saksa kodanluse huvide sõnastajaks. Balti ajaloosajanduses oli aarematl ushe tähelepanu pööra-

1) S. Zymov, emp. 146.

tud suuremate poliitiliste arvamite analdamisele. Suid teavennud sotsiaaldia- poliitilise olukorra tõtu muutus vajalikus selle lähivõimide. Selle tõtu kerkis esle ka uusvõimade tegevusega. Sellega tegevusega silmapaistavamaid esindajaks kujunes ajakiri „Baltische Monatschrift“, asutatud 1859.a.¹⁾

On muudugi selge, millised põnaprobleemid leidsid kajastamist selles ajakirjas. Püüdi kõigepealt luqjata tõulepanu juhtida Baltimaade vikerda sotsiaaldiaale hõltsakuli. See hõltsak oli, esimes, veeu sotsiaaldiaale aruamisse nõol ja teimes, tsaarivõimude nõol.²⁾

Balti- saasa ajalehesid kirjutasid Vene ning spetsiaalselt Eesti ja Liivimaa ajalee alalt artikluid „Baltische Monatschriftis“ ning analdasid ka sotsiaaldiaale. Tähtsam balti- saasa ajalehesist tol ajal oli Eduard Wiweelmanni (1838-1896), kes tegutses mõnda aega ka Tartu ülikoolis professorina. Tema tegevus ajalehesena näitab balti- saasa ajalehestu lähenumist Vene ajalee uurimisele. Neid uurimisi lähik sotsiaaldiaale Kultuurtrügendumi teooria. Väidetati, et Baltimaade kubermangud on neiks nõranais, milleda lähi tulid Saasamaalt Veneleale kultuuritajad.³⁾ Sellepõhast olla vajalik nõgu Veneleale. kuivades, et Baltimaad jääsid isooleritues teistest Vene kubermangudest ja et

1) B. Zymse, comp. 147.

2) Ibid., comp. 148.

3) Ibid., comp. 158.

Võõrkeelset
autorit

et keostamise peale esialgselt enda pealvõt-
ma keegi "Petersburi patriarhidest". ^{õigus} Grib. let
di's ta sellus sobiva oluhat Russoni: ^{europ. keele} Kele-
lise ^{populaarse kirj} kirj eest hoolitsemise ^{alms võimut} peeti jääma J. V.
Jannsoni illesandeks. 1)

Kodumaal teigi nastanuid ettevalmistusi
sobiva autori leidmiseks Jakob Hurt. Tema
aruatus olis võinud sellus olla Fr. P. Kreutz-
wald. Kuid kuna Kreutzwaldil püüdis
suuren traditsiooni kula desti ajaloo küsimus-
tes ning kuna tal polnud sellus ka nast-
uat aega, lauges tema kandidatuur seega val-
ja. Jannson ^{kirj. annates} kirj. ka ^{lüh. kirj. kult. loostus} autorikõsimusest jääma-
korral, keid üldise aruamise tõttu, et Jann-
son ei suuda ajale keigi objektivselt lähene-
da, väikus see plaan. Lõpuks väikus ka Hurt
Kõleri jt. aruamisega, et nastana ^{Russos} üldiselt peat-
sid "Petersburi patriarhid" tegema, kuna ^{populaarne} tema ^{keele} keele ja viimistlemise
ise kannaks siis hoolt teost. 2)

Küsimus jäi esialgu väiski tõesti soiku, ku-
na autori mehter ei jõutud, vaatamata prole-
naile otsusele ja aruteluks, uel korralp-
peli. 1863. a. sõjakes oldi aga juha minnaugi,
desti ajaloo senise käsitluse eimberhindamises
tegid esimesi sammude kaks autorit - Jakob
Hurt ja Carl Robert Jakobson.

1) J. Kõleri J. Hurdale 31.12.1863, RKM, Hurt 12:16.
2) J. Hurt J. Kõlerile 7.01.1864, RKM, Kõleri 1:5.

3. C. R. Jakobson hõltsi-saksa ajalooakadeemia reaktoraamilise iseloomu paljastajana.

C. R. Jakobson oli see, kes rajas pöluakordade kerkunud ideoloogilise aluse rahvuslikule liikumisele Eestis. Selles aluses keijunud tema kolm rahvusliku poliitilist kõnet, millised ta pidas 1868. ja 1870.a. Tartus, Väinamäe seltsis. Raamatuna ilmusid need kõned 1870.a. Peterburis. Nende kõnedega taotleb Jakobson Eesti rahvale tagasi anda tema ajaloo põhijooned ja pehustada need hõltsi-saksa ajaloolaste reaktoraamilisest näänkontseptsioonidest.

Enimist tõhtsust hõltsi-saksa ajalooakadeemiaga ni kinnutatud oma Jakobsoni esimene kõne, mille ta pidas 6. oktoobril, 1868.a. Selles kõnes taastab Jakobson esimese ustlasega avalikuse ette rahva mineviku vanade kroonikute, nagu Lõvi, Henniku, Päcitur, Russoni jt. põhjal. Jakobsoni usnähgiks on saada selle kõnega rahva silmad tema tõelise vaenlase mõistmiseks. Tä on siiralt usendunud, et tema Eesti seidomist tulevad sõnad lähivad samuti Eesti seidomistesse.¹⁾

Jakobson tahab oleiku inimister tõsta lugupidamist oma rahva vastu ja armastust oma isamaa vastu. Tä tahab tõsta lugupidamist Eesti rahva mineviku vastu ja seda sel-lypähast, et tõsta nel veel rõhutatud rahva eri-

1) C. R. Jakobson, Kolm isamaa kõnet, lk. 5.

plaaniselt Faehlmanni „Maailma loomise“ müü-
 di uskujul kujutluse. Erilist tähelepanu nää-
 rik münarustlaste ihihondlike korralduste
 ja eluviiside analüüs. Jakobson rõitab kreo-
 nitate põhjal, kuigi sageli ehavütiliselt, eest-
 laste müstoisit ihihondlikeu korda, nende nap-
 ravid sõjariiki, nende kelmatei aruand põl-
 lu- ja karjapõdamist. Tä kirjutab: „Eestlaste
 rahvus ja sõjavägi di ... kõigis põhja peades
 maadu karditud ja nende keha tugevus di
 kuulus.“¹⁾ Jakobson rõhub ka muu esina-
 rumate „haritud“ meelt ja ausust, tuues
 andmed Lõti koorimist, sellesse ta taanaliseb
 kaunis kriitiliselt sehtub. „Eks näga ammuääret
 ja tahtjas asi nana Eestlastest, mis Lõtti Hind-
 rik mitte kord suure kiitusega nimetas ja
 mis sel teoreet aial sõdija rahva juures nõ-
 he leiti, on see, et Eestlased sõdada millaski
 usentlaste naisi ja lapsi ära li tapuud, uad
 sellesugusi tegusid jõtedusest pidasid. Sest
 näeme, et meie esnanomad ka sõidame peo-
 lest kaunis haritud olid ja sellegaolist muu
 praegun Eestlastest sugugi tagasi li seisa,
 kes ka uel iga pään⁴⁴ nalmis on, oma en-
 diste uikameestike, kus ial nõimalik, lep-
 pituseks kät prakuua.“²⁾

Rääkides vanade eestlaste tradun ja kuus-
 tide aruugutusemest on Jakobson aruanud, et

1) C. B. Jakobson, Kolm isanoma kout, lk. 13.

2) Sild., lk. 14.

estlased olid selles nihtis saatslastest ette jõud-
 nud. Aga vana saatslaste uallutust nimetab
 Jakobson valguise ajaks. "Sõsõnguse rahual, ...
 kellel peale tema sübõme = sada aastan
 naangipõlve uel sõsõnguse keel ja uel sõsõngu-
 sed laulud mus on, nagu naad mek, ka-
 leaipõlas" koku on pandud - sõsõngusel rahual,
 itõlen ma, on tõiste kord ka parunad aad, an-
 des valguise alg olnud, ...")

Suujõuel costab Jakobson Eesti rahua uõit-
 lust saasa anastajatega, tekus xda keelmaida-
 se selguse ja kriteeriaga. Tä uõitab, kuidas
 saatslased li tulnud mitte sija itõsuda rist-
 usku teoma, uasid nende paanikes uemär-
 gus oli sisse rahua orjastamine. Selliga
 algas, nagu uõidab Jakobson, Eesti rahua
 elus rasku pimeduse alg. Tä itõleb selli kohta
 järgmiselt: "Kes jõuab neid taphusi kõiki rime-
 tada, mis uüüd igal pool peal hakkasid,
 see kelle silda kannab sest ueru: aruvalami-
 sest rääkida." 2)

Võu riigi ualitsejate poolt teostatud
 reformide ajajärku nimetab Jakobson saaku-
 nud uõiduw ajaks, idealiseerides sijnjuurus tsaa-
 rinaalitsust. "Aga pimedus si kusta igamest, jo
 tõuets koit hõuuniku poolt ja kuulitab he-
 ledat ualgust: mek uuu kersri herrade arm
 oli see koit. Suupõrast, uis mitte kui uaste-

1) G. B. Jakobson, Kolm isamaa kōit, lk. 18.
 2) Thra, lk. 21.

tilkast kornnikare nõidule uesta sõranded,
 ni mitte räämus silmaprisamat laigivad. Eesti
 silma laudul meie keiserid, ni mitte esli
 uretilka on ualrus, enast tema lest ära van-
 lanna! *)

Rõõdiselt peab ütleva, et võitlus feda-
 lismi vastu, idealiseerisid kodanuse äärmis-
 aegne ideoloogid eestlaste kaugit minimeeru,
 ja seda sellepärast, et nõudata Eesti rahvale,
 millise hea elu-olu rääguisid neid sama rääu-
 uallutajad. Sel teel taheti õhutada eestlaste
 uika õyastajate vastu. Samu esmärgi taot-
 les ka Jakobson, kuigi ta ei suutnud rõhka
 Eesti rahva tõelist ajalugu. Kuid Jakobson
 purustas holti-saksa reaktiivseid näärkõr-
 septiooni sakslaste kultuuriteoorisest, nõuda-
 tus selle „kultuuriteoorise“ tõelise eesmärgi.

Üks teine „isamaa kõne“, mille Jakobson
 pidas 4. juunil, 1910. a. jätis ka rinnamaet
 holti-saksa „kultuuriteoorise“. Plaanist kõst-
 lemist liabki sin eestlaste kultuuri- ning
 haridusvõimused.

Jakobson seon tõesti õigesti kultuurivõ-
 imuse poliitiraga, vaatleb mid koos. Tä
 nõidab, et koos ühisrondlik-politilise olukor-
 dade muutustega meie maal, võimused muu-
 tused ka kirjanduslikul alal. „Nende poliit-
 tika võitlemistest ei kõi aga millaste kirjand-
 use saarnised tahus ... ning sellepärast on
 *) E. C. Jakobson, Kolm isamaa kõnet, l. 28.

ka tšestrahna kirjanduse - mitte õitsemise - aga
siginemise aegad need, kusta ta oma järje peab
siis. 1)

Siisuguse eesti kirjanduse „siginemise aja“
algust näeb Jakobson Keetsi ülemõime sa-
hunnisega Baltimail. Siinjuures idealimeeril ta
tügenasti Keetsi valitsemise poliitikat, mureta-
di seda aega „isalveu“ valitsemise ajaks. 2) Sil-
lega astub Jakobson aga vastu halti- saasa
ajaloolesti, kes Karl XI valitsemisega keeti
maha teigid - meidugi kitsa halti- saasa mõis-
nikklassi „põundutatud“ huvidi siisukohalt.

Eesti rahna kultuuri edasist arengut seob
Jakobson talurahna „nahastamisestadustega“
19. sajandi algul Baltimail. Kõrde seaduse töö-
lisse olmusse ei suuda tema siiski tungida.
„Kes narmast rahmast ei trass,“ kirjutas Ja-
kobsen, „missugune rõõmus liikumine peab aas-
tal isig kullitud prü- lasemise eestirahmast
kõima povi?“ 3) Meie muidugi teame, et liikumised
tööpeolise toimuse, aga need ei olanud mitte rõõmu-
vaid talurahna elistõunulikumised.

Eesti rahna kultuuritallitajain peab Jakobson
halti- saaslar ja neid seosmaid elemente meie oma
rahna hulgas. Aga nagu päään ja ää eirstõisega
ihke puhku mõitlemas, nõnda siisavad jo sa-
clandud aastad kate parteid meie maal tõine
tõise naste, kellest pea kes pea tõine üllena
valitsemise oma kätte sai. Ühe liikmed on need-

1) B. E. Jakobson, Kolm isamaa kõnet, lk. 34.

2) Ibid.

3) Ibid., lk. 34.

sinatsed, kes ära tundsid, et see õige ja auus on, kes need, kes Eesti maal elavad, mille ja mõtte poolest ka teistlased on, kõige partii liikmed aga neldsinatrad, kes muud peiduvast ei tavanu, kui kõik oma melle ja usu alla hesta, aga kelle mul ja kelle usk mille võerad on." 1)

Konkreetne jõuak Jakobson järeldusele, et kui rahvas ise ei suuda olla temale antud rahaduse nõuäniline, siis ei jõua ta seda rahadust mitte kaudu säilitada. Tänualdab loodust, et kegu Eesti rahvas jõuaks sellise arusaamiseni.

Kolmanda "isamaa kõne" peidab Jakobson 26. augustil 1890. Seda leiavad kõsitluse nõiausk ja nõiapretsessid, mis olla jällegi mille võõraste peolt kiltgrasgitud nõie. "... leiduteekõigjate laenade peal... Ameerika maale tungides, olid nõiapretsessid esimene ringitus, keda Eurooplased tema kulla ja kalli kiivide vastu sihna tagasi viisid, ning need isamaal oevtuma jõlidad unehõlmed seurem jagu nõu aruist, mis peale meil maa ja priiuse õnareisunriist tasuminas mille rahua kätte oli saanud. — 2)

Jakobson taunis kristlikku kirikut kui kulti-saksa reaktiooni ideoloogilist reba. "Aga need asju nõnda ühendada, et kõik inimeste tööd ja teud nende (sakslaste, S.S.) alla heideti,

1) C. E. Jakobson, Kolm isamaa kõnet, lk. 38.

2) Ibid., lk. 47.

koos parema meel ja mõistus neist hõlmas tehti, seda on ilmi krasblinud kirikul võimalik olnud korda saata. "1)

Saastaste "kultuuri-beoniise" teooria saab keis sellel kõnel hõlmitana kriitika osaliseks. Jakobsoni poolt. Tä ütlevat, kes mist ütles, kui palju Saastad meil maale kõrgsegu head teoreid? Oma kalli saastaste töid maad meil siinua mitsadise, onad uknad keutseid ehituseid maad meil mögide peale, kelle naremed müüdjgi uel mõnda maakonda ehitavad, oma ilusa mõisa- de ja viisaka juurkondliga õnnistaseid maad meil maad ja kes jõuab nende ajade nimisi kõik ülesraakida! "2)

Püüdnudades ehavutõmbed eestlaste juures ussidat Jakobson, et eestlased ei olnud mitõrd ehavuse kannistavaf juttu on ^{ajast} eestlaste so- setungimist meil maale, S. O. kui seda olid saas- land. Pende juures, mainida Jakobson, olnud ehavuse triibi ropp jaode. "3) eestlased uskusid us- guvaid mehi ja tarkas, ja nende ehavuse si- us rohkem loodur salauste ja siigavuste põhija peab. "4)

Et võidelda ehavuse, alatuse ja ilukõrte vastu, mida on eesti rahvale näi õhtroalt teadud, õhutatav Jakobson selgu mõistuse ja usimu ha- nimise tõhtõnise. Tõlles on pelja, ... uel pe-

1) C. C. Jakobson, loom. isamaa koost, lk. 48.
2) Ibid., lk. 70.
3) Ibid., lk. 76
4) Ibid.

hastada, enne kui kõik sõnnik ära saak ka-
sitatud olema. Väime valgus ja mõistetun selgus
läbi on ahi nende ajade vastu, ... "1)

Ka J. Hurbi oli 1868.a. koostanud teose Eesti
ajaloo alalt, mis ilmus trükit 1871.a. Eesti Pos-
timehi "lisalikes ja 1879.a. viraamatuna. Hurbi
rõhuta rõõmsalt, nagu teie seda Jankovani, eestirah-
va ajaloo vastu käsitluse ümberhindamist. Tema
on peatõelisepärane pööratud nana eestlaste kur-
tuuile, majandusile ja ühiskondlik-polii-
tilisele olustikule. "Uhmelid, ühendatud jõuga,
uõhmatata - nagu meie esivanemad onal ajal-
biheem tääd isamaa põllul, "2) se on Hurbi
põhimõtte. Selle asemel, et Eesti ajalugu rasu-
tada mõisnike- ja pastori vastu võtles ähvi-
taande vahendina, püüab ta tiranoid vastu-
olusid siluda ja sakslaste tegevust ning julmuseid
vahandada.

1) E. K. Jankovani, Kolm isamaa koms, lk. 78.

2) J. Hurbi, Pildid isamaa vabanduse ajast, lk. 156.

H. O. R. Jämsköni „Kolme isamaa kōne“ mõju
reaktsionistlike elementidele.

Reaktsiooni levis kiiresti Jämsköni „Kolme isamaa kōne“ kui tulitungalt, mis on hoidetud rah-
na keske. Saastased alustasid intrigeerimisite-
ma vastu. Teda püüti diskreditseerida Veni ri-
igraõimu es kui hõltsahtlikku meessojat ja tema
analüüs esimesi püüti kõigiti tõkestada.

Alilisema „Pällianna Tõbra“ toimetaja V. J.
Eichhorn avaldas Jämsköni „isamaakõne“ vas-
tu koguni üri kaamatat, peal kirjutaga „Rahu
kõne, uue kaubak.“ Kaamat ilmus Eesti-
maa müütikonna kuld. Pü nähtes kirjutas
Eichhorn, esimese isamaa kōne kohta järgmist:
„Eestirahvale saab sein palju uana autokõne
sibma visatud, ja Saastarahvate - muda. Kõnele-
ja on teraselt tõhik pannud, et valge laep
musta kuu peal kangeli paistab, on aga unus-
tanud, et valguis liigulgi ei ole kelest mudo
aro ei saa, kui aga õõ-aeal, ja puhtus valge
on mis mudo nägja ei paista, kui aga, mudo-
huariku kõnna.“¹⁾

Eichhorn ei suuda taluda ristiusu mahate-
gemist. Tema arvates on ristiusk vahendiks, mida
„kes õige ja haritud rida armastab“ ja mida on
taonud Eesti rahva vaimuharimise saastased. „Val-
guis alg, rahva naimo-valguis ei paista aidast
ega soea = lahing; nõidust, paistab üri haritud

¹⁾ V. J. Eichhorn, lk. 10.

uaimest, karitud sidamest! Karitud uaim
aga sigineb tradustest, karitud silda rostiusest.
Neid aga on Eesti rahuale nende uõibjad, an
Laurarahuas beonud ja koostand ja kannud,
seda si uõi iski salata. 1)

Sichhorn püüab kõigiti õigustada feddaal-
set aspluaterimist. Eesti maalinnu tule ta ma-
ha. 2) Samuti püüab ta näita, et sõna sake
olla saasa kellest eesti kuldde laenatud. 3) Õigeli-
kult on se aga loom veeni kellest, mis näitab,
et just oma idamaastest oppisid eestlased
bundma seut kühneiridest.

Ka eesti kodanluse konservatiivne tüh
sai heidutatud Jakobsoni „isamaa kõnelist.“
Eesti selgelt avaldab oma aruamust selle keh-
ta Jakob Hurst, kes tol ajal polnud veel ana-
litult Jakobsonist lahku läänud. Põ küh-
tak Jakobsonile; Mõnu areatus on igas talli-
tunis asi ise, tema taraitus, tema tule, tema
hiad, tema õigus, tema tõi; — kõige suurem
uõibja. Et Eestl onas raamatukeres, kellest niid
nii palju räägitakse (Isamaa kõned), tõhenda-
tud atribuutide nasta mitonis paigas eliti et-
sinnud, sunnik mind seda sin tõhendamata...

Ka rahuas tunnek dra, et tõhtsais tõhides sääl
elisi on mindud ja se paneb usaldust narku-
ma. Historia kirjutustes tuleb isoonamis ette uaa-
daba, sest elisi minemine teok sin ka isoonali
kõhju. 4) Ohjebürooselt arus J. Hurst sin mõis-

1) V. J. Sichhorn, lk. 31.
2) Ibid. lk. 23.
3) Ibid. lk. 29.
4) J. Hurst O. K. Jakobsonile 23. 12. 1891; KKM, Jakobson, regn. 1932: 17.

uixi klasi: poolele ju esti talurakua nastu.

parandamine et

1.8. Kõhikõne õppematerjalid hariduse programmis

Kõhikõne on inimeste vahelise suhtlemise peamine vahend. Kõhikõne õpetamine on seega kõige olulisem osa hariduses. Kõhikõne õpetamine peaks olema suunatud sellele, et õpilane saaks suhelda teistega loomulikul ja mõistlikul viisil. Kõhikõne õpetamine peaks olema seotud eluga ja olema praktiline. Kõhikõne õpetamine peaks olema suunatud sellele, et õpilane saaks suhelda teistega loomulikul ja mõistlikul viisil. Kõhikõne õpetamine peaks olema seotud eluga ja olema praktiline. Kõhikõne õpetamine peaks olema suunatud sellele, et õpilane saaks suhelda teistega loomulikul ja mõistlikul viisil. Kõhikõne õpetamine peaks olema seotud eluga ja olema praktiline.

Dallega seotud materjalid on mõeldud selleks, et aidata õpilastel arendada oma kõhikõne oskusi. Materjalid on koostatud lihtsate ja mõistlike näidete abil. Materjalid on koostatud lihtsate ja mõistlike näidete abil. Materjalid on koostatud lihtsate ja mõistlike näidete abil. Materjalid on koostatud lihtsate ja mõistlike näidete abil. Materjalid on koostatud lihtsate ja mõistlike näidete abil.

kultuur, mida tuleb tingimata säilitada ja tu-
 gendada. Seda balti-saksa kultuuri ja tema töö-
 list olulist on Marx 1870.a. paljastanud väga
 tõetruult järgmise sõnadega: „Vanad saks-
 likud nahestavad, ortodoksaalne luteriust ja
 mõhla väljapigistamine talupojadest - seda nad
 nimetavad saksa kultuuriks.“¹⁾

li
 esine
 kogu
 kirj

Balti-saksa kultuurile eladis eesti rahvus-
 lik kodanlus vastu oma kultuuritaotlused, pro-
 pageerides esmajoonis suuremat rahvaharidust,
 et sel teel olla võimeline purustama saaslaste
 feodaalsed ideoloogiad. Tähtsaks sellest omistas
 ka C. R. Jakobson suurt tähtsust eesti rahva-
 haridusele. Tä oli süraalt neendunud, et haridus
 on selline vahendiks, mis vahastab inimese
 naust, pärisõigust mõtteviisi. Tõeliasst
 rahvaharidusest saab aga olla juttu ainult ema-
 keelsest koolide puhul.

Jakobson pidas rahva rumalust selle rah-
 na enda kõige suuremaks neenduseks. Tä kirjju-
 tas, et „Rahva rumalus on nüüd meil kõige suu-
 rem vaenlane, kelle vastu tähta abi leida selle
 seltsi aial sugugi võimalisigi ei ole. Mis meil Eesti
 rahvast loodame, seda võime üksi tema tulevase-
 sest sugust laota, kui aga ka meie neort sugu-
 isa peale üll nana tuimuses üles kasuataami,
 millas algab siis uus aeg?“²⁾

Kuidas oleks üldse võimalik elaud noorsoo
 kasuataamine ilma emakeelse hariduse emanda-

1) K. Marx, p. 289, 290, 291, 292, 293, 294, 295, 296, 297, 298, 299, 300, 301, 302, 303, 304, 305, 306, 307, 308, 309, 310, 311, 312, 313, 314, 315, 316, 317, 318, 319, 320, 321, 322, 323, 324, 325, 326, 327, 328, 329, 330, 331, 332, 333, 334, 335, 336, 337, 338, 339, 340, 341, 342, 343, 344, 345, 346, 347, 348, 349, 350, 351, 352, 353, 354, 355, 356, 357, 358, 359, 360, 361, 362, 363, 364, 365, 366, 367, 368, 369, 370, 371, 372, 373, 374, 375, 376, 377, 378, 379, 380, 381, 382, 383, 384, 385, 386, 387, 388, 389, 390, 391, 392, 393, 394, 395, 396, 397, 398, 399, 400, 401, 402, 403, 404, 405, 406, 407, 408, 409, 410, 411, 412, 413, 414, 415, 416, 417, 418, 419, 420, 421, 422, 423, 424, 425, 426, 427, 428, 429, 430, 431, 432, 433, 434, 435, 436, 437, 438, 439, 440, 441, 442, 443, 444, 445, 446, 447, 448, 449, 450, 451, 452, 453, 454, 455, 456, 457, 458, 459, 460, 461, 462, 463, 464, 465, 466, 467, 468, 469, 470, 471, 472, 473, 474, 475, 476, 477, 478, 479, 480, 481, 482, 483, 484, 485, 486, 487, 488, 489, 490, 491, 492, 493, 494, 495, 496, 497, 498, 499, 500, 501, 502, 503, 504, 505, 506, 507, 508, 509, 510, 511, 512, 513, 514, 515, 516, 517, 518, 519, 520, 521, 522, 523, 524, 525, 526, 527, 528, 529, 530, 531, 532, 533, 534, 535, 536, 537, 538, 539, 540, 541, 542, 543, 544, 545, 546, 547, 548, 549, 550, 551, 552, 553, 554, 555, 556, 557, 558, 559, 560, 561, 562, 563, 564, 565, 566, 567, 568, 569, 570, 571, 572, 573, 574, 575, 576, 577, 578, 579, 580, 581, 582, 583, 584, 585, 586, 587, 588, 589, 590, 591, 592, 593, 594, 595, 596, 597, 598, 599, 600, 601, 602, 603, 604, 605, 606, 607, 608, 609, 610, 611, 612, 613, 614, 615, 616, 617, 618, 619, 620, 621, 622, 623, 624, 625, 626, 627, 628, 629, 630, 631, 632, 633, 634, 635, 636, 637, 638, 639, 640, 641, 642, 643, 644, 645, 646, 647, 648, 649, 650, 651, 652, 653, 654, 655, 656, 657, 658, 659, 660, 661, 662, 663, 664, 665, 666, 667, 668, 669, 670, 671, 672, 673, 674, 675, 676, 677, 678, 679, 680, 681, 682, 683, 684, 685, 686, 687, 688, 689, 690, 691, 692, 693, 694, 695, 696, 697, 698, 699, 700, 701, 702, 703, 704, 705, 706, 707, 708, 709, 710, 711, 712, 713, 714, 715, 716, 717, 718, 719, 720, 721, 722, 723, 724, 725, 726, 727, 728, 729, 730, 731, 732, 733, 734, 735, 736, 737, 738, 739, 740, 741, 742, 743, 744, 745, 746, 747, 748, 749, 750, 751, 752, 753, 754, 755, 756, 757, 758, 759, 760, 761, 762, 763, 764, 765, 766, 767, 768, 769, 770, 771, 772, 773, 774, 775, 776, 777, 778, 779, 780, 781, 782, 783, 784, 785, 786, 787, 788, 789, 790, 791, 792, 793, 794, 795, 796, 797, 798, 799, 800, 801, 802, 803, 804, 805, 806, 807, 808, 809, 810, 811, 812, 813, 814, 815, 816, 817, 818, 819, 820, 821, 822, 823, 824, 825, 826, 827, 828, 829, 830, 831, 832, 833, 834, 835, 836, 837, 838, 839, 840, 841, 842, 843, 844, 845, 846, 847, 848, 849, 850, 851, 852, 853, 854, 855, 856, 857, 858, 859, 860, 861, 862, 863, 864, 865, 866, 867, 868, 869, 870, 871, 872, 873, 874, 875, 876, 877, 878, 879, 880, 881, 882, 883, 884, 885, 886, 887, 888, 889, 890, 891, 892, 893, 894, 895, 896, 897, 898, 899, 900, 901, 902, 903, 904, 905, 906, 907, 908, 909, 910, 911, 912, 913, 914, 915, 916, 917, 918, 919, 920, 921, 922, 923, 924, 925, 926, 927, 928, 929, 930, 931, 932, 933, 934, 935, 936, 937, 938, 939, 940, 941, 942, 943, 944, 945, 946, 947, 948, 949, 950, 951, 952, 953, 954, 955, 956, 957, 958, 959, 960, 961, 962, 963, 964, 965, 966, 967, 968, 969, 970, 971, 972, 973, 974, 975, 976, 977, 978, 979, 980, 981, 982, 983, 984, 985, 986, 987, 988, 989, 990, 991, 992, 993, 994, 995, 996, 997, 998, 999, 1000.

miseta? Sakslased mõistsid seda väga hästi ning seepärast olid nad huvitatud saama õppe-
 kelle lähivõimusest sündis kaolides niipalju kui
 võhigi võimalik. Linnjuuris püüdsid nad muu-
 dugi petlikult nõuda enda igakülgset hoo-
 semist talurahvakaolide olukorra paranda-
 misest ja hariduse levitamiseks.

Fachsonile ei jäänud nähtamatuks need sak-
 laste mahinatsoonid uusti koolidele. „Mis
 õpetajad ja riigikoolid meie koolide eest kõik luba-
 nad teha ja meie rahva põlve kergitada, see ei
 ole muud, kui see kõige jõudum vihasel kavalus.
 Sellega nad püüavad aga rahvast naigistada
 da, et nõnda kõik meie asjad jälle uude võimude
 ajada.“

Võrdeldes emakeele hariduse ust, oli Fach-
 son Eesti Aleksandriakooli ühe vanimaid prepa-
 gendajaid. Juba selle kooli mõtte algatajail oli
 kaalutud mitmeid koolisõulilisi- ja pedago-
 gilisi võimusi. Samuti oli tekinud mõte allu-
 tada see kool uõljaspool kohaliku maarahva-
 koolisüsteemi haridusministeeriumile. Su seisukoht
 laius peagi kõigi maarahvakaolide kohta ning
 sõnastati Võljandimaa talupoegade suuripalve-
 kirjas 1864. novembris. Vastavad nõuded olid
 paigutatud palvekirja kolmandasse ossa, mis
 puudutas kirikuõpetajate ualimisi ja ualla-
 koolide korraldamist. Teome seisukoht paevat
 12. all seisua nõudmise i, et meie uallakaolide
 J. E. K. Fachson J. Adamsonile 10.03.1869 RKM, Adamson i: 4.

suuremaks edendamiseks ja nende arvu suurendamiseks need asutised võetakse ^{Rakva} haridusministeeriumi otsuse valitsemise alla. " "

Eni Aleksandrikaoli mõtte arendamisel selgusid üha enam emakeelse keeli positiivsed omadused. Kuigi alguses kaunatsenaas keelis kestis lühike õpetusnõudmine oli veel kaunis ehamäärane, mis 60-nolats aastate tüüsi pooli kujunes se juba tõsis-
ti kategooriliseks. Lühivõrd Jakobson huu bündis Eni Aleksandrikaoli asutamise vastu, nõitanaas tema armukad riigid sõpradeli ja mõttekaas-
lastele. Oli ju Jakobson iriti hviitatud Eesti rah-
vakeelide vahastamisest saeser mõõnise ning pas-
torite mõjuvõime alt. Magu trame, keeseri tol-
laegru keelivalitsuse rihelkonna peires kohalikust
nõõrmitudriist (= mõõnikust), pastorist, rihelkonna
keeliõpetajast ja talupoegade keskelt valitud
keelinaamast. Põgelik sõnastõigus oli aga ainult
nõõrmitudriit ja pastorid.

M. Martna on tollaegset keelide olukorda
iselleomustanud järgmiselt: "Muu maa keelid olid
nad sel ajal otse saaste valitsuse all, keeliõpe-
tajad keetsuti sagidaste, keelinaamatud teo-
di enamiste Latsamaalt ... Latsamaalt tulnud
keeliõpetajad olivad sagidaste tublid oma ame-
tis; aga nad olivad selle mõõnal ka uaimus-
tatud rahvuslased, sellepärast hakkasivad nad
õpetamise mõõnal agaresti imber rahvastama." 2)

1) Veerakelne tekst draam: J. Kõleri kirjakoos, Rikre, Kõleri 18:15.
2) M. Martna, lk. 17.

On nuidugi selge, et Jakobson ei võinud nõu-
gusse olukorda isiklikult sehtuda. 1868. a.
kirjutab ta Jaan Adamsonile: „Kas Aleksandri
koolist ei ole veel midagi kuulda üldi? Peaks em-
mele see asi isikord ja korrald saama. Koolitrad-
itsi meestest on meil veel suur puudus; need aga
Läänepoolides palju sigineda ei üü. —“) Et kaoli asu-
tamises loasaamine üldiselt, peab Jakobson sel-
les südlasel just saasa mõistmisse, kes ette-
tut püüavad kõigiti nurja ajada. Tä ütles, et
„Kaoli ministriümmi arutamine on enamast
kõik Laksad. Muud nende nõu ei ole, kui seda
asja pinnalt nähtada. Selle aja sees noad ei
tada kääranad ja laimavad, kuni kei mi-
nister tema nosta hakkab olema, ja siis on asi
tehtud. Kes soovigust kaualust ütunnes!“ 2)

Enamasti hariduse arendamise suurt täht-
sust nägi Jakobson just kõige pealt võtlemis-
kandina üksi rahvast ähvardavana saasta min-
oku vastu. Seda ilmnest jällegi mõtiti ka-
kuminekud rahvusliku liikumise konservatiivse
ne. tigelastriga, üskõtt J. V. Fajovseniga. Jakobson
nimetas Fajovsenit kees tema ajalohiga mõis-
riks suures, sest seal olla väljendatud kõia aea-
de saavid. Tä kirjutab J. Adamsonile: „Meie de-
me keeldrud, et näitlid müüd kei omalt peot-
iit soovigust keoli (juttu on Aleksandrikoolist, s. s.)
tahta asutada. Lõhele meil see eruv meie keoli
arutamisest korda, siis on naad kei võitunud...“

1) E. A. Jakobson J. Adamsonile 6. 03. 1868, RKM, Adamson i: 4.
2) E. A. Jakobson J. Adamsonile 1869, Ibid.

Linna keeli saab siis õpetaja, kes oma palse
 kõhuga enam kahtsi peale ei viitsi tõusta, see
 muu seisuqumme pääna narakas direktoriks, sassa
 keel ja meel on muudugi seal päävasi, ning nõu-
 deu saab siis lähikim alaga mille juuremest
 seas misama palju „Lakni” olema, nagu need
 müüd lianades on.“¹⁾

1) E. K. Jakobson J. Adamsonile 10.03.1869, RKMs, Adamsoni 1:4.

2. Rahvakooline õppeaegade laiendamise küsimus.

Propagandides kõigiti rahvahariduse edendamist oli Jacksoni tähtsamaks nõudeks peale emakeelse hariduse rahvakooline õppeaegade laiendamine mitmesuguste ainetega usupoetuse arvel. Igidalt mõistis Jackson huna võrsit usupoetuse "tunnetust" keelides, seades sellele vastu nn. ilmaliku tarkuse. See ilmalik tarkus oli eesti rahvakoolele veel võrdloomisi uudses nõutuseks. 1850-ndatel aastatel oli alles nallakoolede võitnud õppeprogrammi kirjutamine ja arvutamine, hiljem juba ka niusugune õppeaine, nagu maatrikas.

Et niusuguste uuenduste taotlemine rahvakoolede õppeaegades trüitas igidat "bonni" Jacksoni vastasus, on suurendatki mõista. Eesti lüdesid end puudutatud olevat pastorid, kes nägid eesti rahva naimuharimist ainult piiblitugude ja katonismuste õpetamises. Nis muudest õppeainetest tolleaegsed "keeli- ja haridusjuhid" arvasid, selle kohta boone ueljanõtte Sälliinas ilmanud, "Reualsehe Zeitung" nr. 203, kus kagi mõtsain. Eesti keelide illesandest kirjutas 1861. a.: "Selle eest peab suurt tänu andma, et meie keelides veel nõ uõhe peiritaan ja mitte ka geograafia, maailma sündinud asjade, füüsika jne. õpetust si

taheta. Isest niist asjadest ka nõhegi õiget õpe-
 bust anda ei ole sugugi võimalik ja kõik pealik,
 nõuandik ja nõuandik jne. on meira, mis seda
 suuremat rõhju teeb, mida nähem temast ar-
 vata võetud, seisi tahetame saht asja õuareu
 ja ilma asjata: see on rehaendamine ja kirjuta-
 mine. On ustlastele pead antud, siis rehaendat-
 ta pead niasama kui meil peaburi peal; kui mitte,
 siis õpeta kui palju ial tahad, rehaendamine jääb
 tehvale ometi tundmata salajasaks. Nõudusama
 ka kirjutamisega: terased õpinud sama keelita. Sel-
 lidele ei aita ka keelid midagi, nemad ei mõista
 ometi sulgi taga redada. ¹¹⁾

Sellistele reaktoraonulistele seisukohtadele
 astus Jakobson energiliselt vastu. Juulil 1866.a.
 kirjutas ta „Õpeti Põhimehes' järgmist: „Kas seal
 kolid paremad usinad olla, kui nad on, kuo
 rathuse luggemist, piiblituggud ja kattelõmest õppe-
 taks ja se on keik? Kas siis immes panna, et
 ka mitmed targemad issad ja emmad omma
 lapsi kodi ei tahha sata, sest et aruanad neid
 asjo ka issa õpeltada usinad?“ ¹²⁾ Samas kirjas
 rõhutada Jakobson, et kad peab kujunema rel-
 lioes organist, milline teeb inimlast alls tödise
 inimuse, vradades teda leomarügist. Tä õtleh,
 et, ... mis läbbi ollas muido inimlane ellajast
 parrem, kui ta nihmast ja lummet, kartut ja
 põlmetest muud midallagi ei trals, kui et nad on... ¹³⁾

1) „Levallsche Zeitung“ nr. 203, 2.09. 1861, Volksschulen...
 2) „Õpeti Põhimehes“ nr. 3, 19.01. 1866, juhtkiri: Kuidas teeme rahvale
 kolleasjad arusaalaks?...
 3) Ibid.

Et sellist rahvavalust seaise traditsiooni vastu kaalimisevaldustis nooled end kõige pealt puudutatud olevat halti-saia pastoriid, näitab kujuselt „ Eesti Postimehes“ ilmunud vastus. Selle autoriks on Põhja Elisabeti kiriku õpetaja V. Bergwitz. Ta kirjutab: „Ma ütlen auhalkult, parrem jões ilma-tarvitus õppimata, kui et kus sedda õppinud peaks en-nast mis ille juumata sõna ja ille omma ma-rahvad nälgaldunud ollenad; etägo ma omma lap-selle parrem surma lapapõlves soovin, kui et tem-mast peaks üks usumatta ja uhke, dgo kuigi tar-vees saama.“¹⁾

Jakobsen peab Eesti rahvaskoolide olukonda täies-ti katastroofilisiks, kus pealt puudulike õppeprogram-mide jätkab saovida ka kaalimisevõimide siseskus ning vajalike õppenahtundite olumassolu. Eeskujus peab ta Eesti rahvaskoolidele Peterburi krooni madruste kooli, mida ta mainib ise külastanud olnud. Ja-kobseni tundub üllatusena, et see kool on veid-liktoõdurite kool, sest niinõrd eeskujulikult on seal kõik korraldatud. „Sintu peab rippuvad köis-suggused pildid, kaartid ja tahulid, ning laudade peal seisid plöbused, komponised ja muud asjad, mis õppitamise jures tarvis lahkuvad.“²⁾ Samas artiklis mainib Jakobsen veel seda postitõusset nohit Peterburis, et seal on laiadelt rahvahulkadelt nõimakes muuseumi külastada, nagu näitab Zolaogrammuuseumi ja Lemitaari. Kirjures aualdab Jakobsen saovi

¹⁾ „Eesti Postimees“ nr. 7, 16. 02. 1866, Juhkuri: Väskus Peterburgi kirja pealt...
²⁾ „Eesti Postimees“ nr. 2, 10. 01. 1867, Juhkuri: Krooni madruste = koolist.

et ka mil peaks juba minnangeli jutama, et
 Pärtus ammu Kolagooriumusewmi uused saaksid
 auatud regu rahualt naatamisest, mille taga-
 järjel rahwas nõis scalt nii mõndagi rajalinnu
 õppida.

Esirujutitakse peah Jakobson kaalimisealdust
 na Ameerika ühendriides. 1) Seal olla rahwako-
 lide alapidajaks ja organisceerijaks wald. Üald peah
 selle eest keolitsema, et ilski kaalikaline laps ei
 jääks hariduseta. Kaaliruumid, nende sisetes
 ja õppenahundid olla seal nõga head. Õppeai-
 niks: lugemine, kirjutamine, arwutamine, geo-
 graafia, geometria, jaonistamine, põlluhari-
 mine, tähtede tundmine, rögi sadustega tut-
 wumise ja muusika. Samuti seal Jakobson
 usujas Eesti rahwakoolidel Laisa ja Austria
 rahwakoolide dukorda ja saaksid õppepro-
 grammi. 2)

Eesti rahwakoolide uiltsaat dukorda peah
 Jakobson ka ilmsi nõjardandamise põhjuseas.
 Tä mainib, et kuigi Eesti on wõlur silitasade
 rahwakooli, nõis ainult uiltsimend uisit töö-
 listes rahwakoolidel pidada. "Katueeni mõistu-
 sita lugemist, katehismuse uilts pätöraki põhä-
 õppeainist, mõnd piibli lugu ja laulu uis; se
 on kõik, mis seal õppitakse. ... Hakka pealegi
 maa = silitust eke maailma silituind asju rõsima,
 sis uata et, et sind mõni maailma, les mõnes

1) "Eesti Postimees" nr. 31, 31. of. 1876, Juhkuri: kelles on ilks...
 2) "Eesti Postimees" nr. 20, 20. of. 1876, Juhkuri.

massajaks ja rahna ühiskondlikult ei võtta selja
 tutvustatud. "1) Lühireetse näite taolise
 son samas kirjubises Viljandi maakonna rahna-
 koolidest: " Seal liigne kahi klassi kohta peab ki-
 riku laulurühmi kuulama ühel 29 ühioõpetuse tun-
 di nädalas ja 20 tundi lugemise õppetust, mis ka-
 unest testamendist õpetatakse... Kõik nõttak red-
 meister seal ühel palju aega ja jõudu päevast
 ja tahvli rekkeendamise, õige ja illusa kirju-
 tamise, laaduse, geograafia ega maade õppetuse
 ... tärnis, ilma kellelta inimene ikka palju
 parem ei ole, kui üks küst, keda targemad oma
 tahvlist määda ja oma kasuks edasi tagasi
 liikuvad. "2) Samas mainitakse Jacobson, et kol-
 meilakoolmeisterid ise on huvitatud õppeaegade
 laiendamisest, mis näitab nende suurt armas-
 tust oma töö vastu. Veel viimast kolmekooli-
 õpetajate konverentsil pidanud kolm kolikoopi-
 jat selle kohta kõnused, et oleks vaja kolmekooli-
 dis nädalas ka kolm tundi maatriadust ja üks
 tund "maailma sündinud asju" õpetada. See
 taotlus olla aga nurja lõinud kolirealidundi
 vastuseisumise tõttu, kus di istunud õpetajate koh-
 ta, et " ... nende soov olla üks võeras naine tun-
 ginud. "3)

Edasi arutleb Jacobson probleemide üle pehta-
 paku pehtramine kohta, mis olla meil valla ko-
 lides häpis ära meeantatud, muutis selle töö-

1) Eesti Koolimees' nr. 24, 27. 05. 1870, juhtivri: kust tuli mullu...
 2) Ibid.
 3) Ibid.

päämaks. Tä kirjutas: „Kuus pääna tee tööd, ettek Jumala käsi, ja sitomendat pääna pöhitse. Lu kose maesah ka uaimu tää kohta. Lere kaolikus agga nõutakse, et kolmüstroid ja kaolilapsid kuus pääna plaanad pöhitsema ja sitomendama tääd tegema.“¹⁾

Selle faachrani kirja peale ilmuks õige vastus „Gesti Postimehes“ nr. 25. Autor endu nimi ei maini. Artikli all esinevad uaid nimetöhed V. P. A. Fürgenstein on aruamisel, et selle autoriks olla tuntud köster ja naimuline kaamatute autor V. Hermann. Kes see argument tööle vastata, seda meil ei tra, kuid kagi uaimulikult mullistatud isik ta igatahes oli. V. P. kirjutas: „Mere aus kirjutaja aruab niisest selle maenitsuse lööki rahvale suurte rõmo ning rasso saadma, kui tema oma oruma auualiko tunnistamise lööki; ilmaliko tarkust tarvitsemas ning illamas, kuidas kui uaimoliko tarkust ja Jumala kartust.“²⁾

Kuua aualik sülisöda „Gesti Postimehes“ skandatakse juba eriti ägedat teoni nõtta, piüüakse faansen paali lepitada, kirjutades ilaltristlimestud artikli lõpul nastanaid manitsussõnu: „... kus kahhed mõtted mita kono ei tahha selnelida, kuldne töötel vaka kusk nahkepaikas seisab, mis kuua verrega nõideldes ni koku ke silma ei paista. Sõludes saak uilli pöhitakse, lübbirdelides mõtte selge; kuid sidda plame

1) „Gesti Postimehes“ nr. 21, 24.06.1870.

2) „Gesti Postimehes“ nr. 25, 24.06.1870, vastus „G. P. F.“ kirja peale, rahua udjarendamine pönnast.

paluuna, et mõlemilt poolt ni ajalikeult ja
jakkida uerrega soelutakse kui tal võimalik,..."

Faaksoni manitsussõnad ei näi suuremat mõ-
ju avaldanud, sest pelevõnna restan idas; uot-
tus üha teravam ja uerwingu. " Eesti Postimees"
27. numbris ilmus Viljandi pastor F. Hörvel-
manni, kihelkonnakooliõpetaja ja mitme ualla-
kooliõpetaja allkirjadega uastus Faaksonile soo-
lidi asjus. Västus puütakse " tõestada" uusep-
tuse uajalikeult meil rahuaakoolides ja uastole-
tusse, et 29 tuudi uusepistust uädalas otmsut
ueldre poleuatri. 2)

Faakson on soomitud muidugi omakonda
reageerina sellele ilheli kirjale, mida ta tseb-
ki " Eesti Postimees" jrgmises numbris, uõttis uad-
kord uokku juha uarumissitatud põhimeetlde
uusti rahuaakoolide olukorra kohta. Mis puu-
tuh kooliõpetajaisse, kes Hörvelmanni poolt sa-
detud kirjale alla kirjutasid, utuh Faakson
nunde kohta jrguist: " Koolmeistri peale, uelle
nimmed ka ühes nende uimaste kirjade al läi-
ginud, ma ei ualaha. Olesid uad selgiste trad-
nud, mis naad selga teigid ja oles uel uükem
sulaseuelt dnuud, uis olesid naad seda uül
tügenata jätnud. " 3) Edasi tõtuh Faakson uak-
uetsite uärdite ahil Paistu ja Viljandi kihel-
konnast saadud anduuel ualsete õpperauade
üigret iluueormatust uusepistusega. Faakson

1) " Eesti Postimees" nr. 25, 24. 06. 1870.
2) " Eesti Postimees" nr. 24, 8. 07. 1870, Siime uastus e. l. j. kirja peale...
3) " Eesti Postimees" nr. 28, 15. 07. 1870, Juttuuri: Mõnda uel meit...

Kõhutab, et selline olukord ei tule mingil moel
 kasuks meie õppimisele ega arengule, ning avaldab
 kütust meie riikloomestriitidele, kes peavad
 suurt tööd selleks, et suurendada oma õpilaste
 traditsiooni, isemalike traditsioonidega. Kirja lõpus tuleb
 ta järgmise kokkuvõtte: „ Aga mis meie kõigest
 neist asjadest õppime? Esialgu: meie maal on
 neid mehi, kes bestrakua alamaid sugu igas pi-
 di põlvkonnas soovivad hoida, et tõmmal mil-
 gi võsile võimalik ei oleks olla oma maa põrsi
 naadata, ehk sest traditsioonid saada, mis vime
 meil on olnud ja mis veel muud maadil on.

Tõikelt: meie rahva parema ja targema meeste ja
 naistele katsutakse igas viisi saavutada sugu par-
 na, et nende seltskond oleks enam nõrkem ja
 nende elustiil muutuks algamööda kaduma, ja naad-
 sel võsile et saavutada valmistatud nende „nõuvalistuse“
 kes meie rahva ja maa germaniseerimist saavi-
 uad.“) Edasi rõhutab faktoore, et just rahvas
 peab alustama energilist võitlust sellise
 olukorra vastu ning et ka nallauatõrised
 peaksid seinguris igati oma ahi osutama.

Faunuse on ilmselt jällegi hoidas nas-
 tarpeolte karmemalt teoni tõttu. Põlvkonnad
 uelkond manitseda asjaosalisi sama artikli
 lõpus: „ Põlvkonnad ja tõrni saab ka raskemini
 tõrni jälle tõppema, agga mis niivõel al võime
 tõdda taggasi hoida? Oiguse ja tõdde jõuad,

1) Eesti Postimees 9 nr. 28, 15.07.1870.

kui jummalikud põljuskaljud, mis muutna-
 ta seisna, kui usuvad ka muimeste tõlmata-
 mise pärast igga sõda selguste mis silma ei
 hüüga. "1

Jannseni positsioon oli üldiselt väga tõha-
 raks muutunud oma rõumelise naastöölise töö-
 tu. Ta oli nagu rahi tuli rahi. Ikiel pool olid
 kaitse-saastased, põlmitelt saava pastorid, ja tei-
 selt poolt ajalehi paruvad naastöölisid ja lu-
 gyad seerusid peale oma peout. Jannsen püüdis
 lüüda „uldoet resitied“ naastöis and mõlema-
 poolseti elukuidet naatu, nagu selgub tema
 rohutes jressõnades naadlija poolt kirjutatate jou-
 hul.

Jacobson ei lase ennast Jannseni naastöis-
 sõnadest heidutada, niigi ta aimab, et see võib
 nia tema nägjalilitamiskui, Eesti Postimehi naastöö-
 liste hulgas, mis ka, nagu edaspidi näeme, tõlpe-
 list sõndis. Ta on inigi tõnusele jõudnud, et
 „Sis ei maksi enam igga päänes sõnadega usidel-
 da, sin peavad sõnad nagu tuli ja mõõn ole-
 ma.“ 2) Jacobson rõhub, et elsti rahvas peab
 jõudma drabundmisele elsti kelle tähtsusest oma
 igapäänes elus ning et ta peab hakkama
 armastama seda kuit. „Kui aga rahvas seda
 omale esurõngies peab seadma, siis peab ta
 saavale usualitsust eum uikama hakkama,
 ning rahva elanum seelimele peab olema“

1) Eesti Postimees nr. 18, 15.07.1870.

2) B. R. Jacobson L. Koidulale 29.03.1870, RSM, Koidula 1:4.

nest ude nalitsusest laski paarsida. Seda püüdi
 mist nuusivad Laksad minu kirjade seest udi-
 ja, ja katsuvad sellepärast kõik omad jahi-
 ja uerikoorad minu peale ässitada. "1)

Jakobsen ei jätta ihuilegi oma vastukirjuta-
 jale „Süüsi Postimehes“ vastamata, kuigi poleminna,
 nagu meie näeme, uenik päris pikalt. Vastatis
 V. P. kirjale, millest arjapol juttu oli, kirjutas
 Jakobsen, et ta polewat kunagi olnud, iga ole
 seda ka uüid inimene, kes on kristusest kui mi-
 siguse wastane. Et aga kirikuska'imine ei suu-
 da temale kildaldaselt hingelise kosutust au-
 da, siis olla selles müüdi sassa seest pastorid,
 kes ei taha lubada inimelile ilmaline ajadega
 üldse tege mist teha. Tä pole rahul ka uude-
 gate uennastereguduse liikmega, kes liält ta-
 aridunad uuelistes elarnamustis. Nüüd
 kolta kirjutas Jakobsen: „Iga mitmed kohal
 harrasid naad (uennastereguduse liikmed, S. T.)
 seusele kolju tihes, mõrstmatul uüsil jaup-
 sina, nagu ei oleks naad enam sugugi maa-
 peal, ja nagu oleks Jumalal seot ileri hea maal,
 kui inimene ühte poole noorus pääga, silmad
 tois nütte, ümber kõik, millasti ei naera...“ 2)

Seesujaks kõigile jublistajailu taos Jakob-
 sen oma isa, kes oli uennastereguduse eestlugeja
 Põrnas olnud. Tema olla peale jumalaseona
 kuulutamise tege lund kee ilmalike ühimeustega.

1) V. P. Jakobsen L. Koidulale 28.04. 1870, R. K. K., Koidula 1:4
 2) „Süüsi Postimehes“ nr. 27, 8.07. 1870, vastus „V. P.“ wastuse
 peale.

Sellisel juhul, mainin Jakobson, olen usin rah-
 nali Jumala õpetusest mitte rääkida, need ka-
 on saada, sest ega... keegi taemas sulle pärast
 mitte inglise tarust, õnni, nalged riided ja du-
 manna ei saa, kui ta ajalikus elas. mille-
 ga rummal, õnnitu, katkend ja nõljas peaks
 elama. 4)

Nõlbatõdedust võime järeldada, et Jakob-
 son tol ajal polnud usunastant nagu tolle-
 side nõudmiselt ette heideti. Tä põlvunud seda
 ka hiljem, "Laxala" perioodil. Tä nõttles uude
 kiriku kui feodalistliku ideoloogia tähtsaima
 relva vastu.

Ka Jakobsoni vastused, kaolinata Jau-
 seni manitõusid, jätkanud uude heitmisest
 Jakobsoni kohta. " Eesti Postimees " nr. 31 ilmutas
 naks sellelaadilist artiklit. Tähtlasi pahanda-
 takse ka Jauoseni üle, kes saosinab Jakob-
 soni. Tä kirjutab J. Tõnnsehn Viljandist:
 " Meie õpetajad ei ole mitte uskumused, nagu
 C. R. J. ütlevad, kes rahvast rummaluses täht-
 mid hõrda, need on iggapäevdi nõudnud uude
 nalguise tee palj eddasi sata, ja kui need ko-
 lide üst ei ollen heolt kaanud, ei ollen kolid
 ni palju eddasi jõudnud. C. R. J. tahhale mitte
 kõik muud kõrnali lüüata ja keelmeisbrud
 üstid tähtsõgiatuse meil rahua seaskita. Meie
 saame usõga heõti arvo, et ta mille xga mit

1) " Eesti Postimees " nr. 24, 8. 07. 1870.

monade vahelt tahhak märkida.¹⁾

Siinvalt näitab F. Hirschelmanni meeleolu tema artiklil sama „Eesti Postimehes“ numberis, kus ta näidab, et ta ei saoni üldse aru ar Jacksooni ja mingisugust tegemist teha ja tahab nahestada näidlust. Pägasitõmbumise tõmme sellespärast, et Hirschelmanni ja temataoliste vastused ei suutnud „Eesti Postimehes“ lairnat lugijaskonda meelde oma mõtte „õiguse“. Jacksooni arvates see aga umb kuigi oma rõõmsate ideedarendamiseks.

Jacksoni tunneb selle üle ilmselt headmelt, et näidused keelivõimuste üle kannavad näiliselt näibuna. Tä tänaval Jacksonat, „... et mõllemad (V. M ja C. E. Jackson, L. M.) „uimast narkus“ saotnud!... Eddasi tulemine ei tees sel uist arvamus uilja selgomas, uaid kolme nuremas, mis kellegile nasso ei sada.²⁾

Jacksoniga samal siirusekal arvavad ka mõned tagurliand „Eesti Postimehes“ lugejad, kes propageerivad sõprust ja keostööd saeslastiga, et mitte „ajatult uacuu seunitada“ mid rahva keskel. Si kirjutab Keegi L., et kuigi muil maal kõuldaare kahta keelt, võivad nende kõuljad tunda arvast ühte rahvana.³⁾

Punditratuna tunneb end oluast Jacksoni õigedest õnnevõitlust „Eesti Postimehes“ ka ka-

1) „Eesti Postimehes“ nr. 31, 5. os. 1870, kaks narkust. Ihtel kolil.
2) „Eesti Postimehes“ nr. 32, 11. os. 1870, võimul narkus V. M. keelade pool.
3) „Eesti Postimehes“ nr. 33, 19. os. 1870, juhtuini: kaks keelt, ühe rahvas.

resident P. S. H. Tä kirjutas: „Minna kol. isä, ni kui C. R. J. ennest kollelda, et mit maa koliasjo wägga selguste ni hästi kuni kui Tallinna kubermangus tunnen. Agga omma kihelkonna kolide ollen minna 30 aastat katsnud ja Pärnu kihelkonnas ja maakonnas illepea 125 kol. kats-
mas kolitud, ja niist 125 kolidest minna up olle idu ainustegi kolitud, kes ennam ollus õp-
petud, kui kihelkonna õppitaja melypärast ol-
les olud; ...”¹⁾

Jakobson reaguib sellele omapoolse vastu-
kirjutusega „Eesti Postimehes“, tuues ette järelegi
konkreetsed näited, kuidas mõned tagurlikud
kooliõpetajad (nende nimed jätan teie mainimata)
oma koolides olewat ära keldanud teema, „Kooli-
lugemise raamatu“ ning „Võimes geograafia“
kirjutuskirjuse. 2) Keskpana näitena kirjutas
Jakobson järgmist sõna: „Kilja ala est tuli
talumes õppitaja H. juure ja palus rõnu, kui-
das oma peega kelle hia pää ja last õppimi-
se peale olla, wõis studerida lasta. Õppitaja
kdratas: „Mis studerida lasta! et pörat na
mit kalla peale hakkah kdrima, nago... C. R. J.
Postimehes tub.“³⁾ Edasi mainib Jakobson, et il-
malikud õpetused Eesti rahwakkoolides jää-
wad esikõtt tublide koolmeistrite erasjaks,
millest isegi koolirendentidel aimu pole. Mõnde
koolmeistrite lhu pole aga sugugi kerge, nagu

1) „Eesti Postimees“ nr. 33, 19.08. 1870, omamalt maalt.
2) „Eesti Postimees“ nr. 26, 9.09. 1870, omamalt maalt.
3) Järd.

noidab Jakobson. Nad ei saa korralikult oma pala
 ka nähtu ring suul on nad sageli teinud korr-
 nalteenistusega, näitena seakarjastena. „Suul
 elaja põrsaid hoida, talvel inimese põrsaid —
 see on jõe üs ja seesama amet!“)

Polemika „Eesti Postimehes“ kestab veel mõn-
 da aega, naibudes 1870.a. lõpus. Balti-saksa na-
 litsevale ringkonnale olid Jakobsoni avalikud kir-
 jutised väga ebameeldivad töökaas. Põrde-
 sihiks oli katsuda Jakobsoni sõnanõu taastada.
 Seda võidi lähimida kaalungusest tul: kas
 astuda vastandid samme ükalt pealt, „Eesti
 Postimehe“ sulgemisest või kaalukama tsensu-
 rimisest, või jõuda kokkuleppele lehe uelja-
 andjaga.²⁾ Kõige otstarbekamaks ootus lüü-
 tada Jakobson uelja „Eesti Postimehe“ kaastöö-
 listi hulgast. Lehe sulgemine ei olud kaesti-
 lähimida, sest Vene avalikud ^{tegelased} olid Baltimaa-
 de kaalide suhtes Jakobsoniga ühel aruami-
 sel, ning kellestki oleks võtud asjatult keel-
 dusi tulla. Eesti truanat di rüüanand J.
 Samara riisid kaalidusid, usites, et saksla-
 sid hoianad kohaliku naarakuust sihili-
 kult rumalus. Si onubusi, et vastane
 kokkuleppe alund balti-saksastiga, sulge Jan-
 sen 1871.a. algul „Eesti Postimehe“ keerud Jakob-
 soni kaastööle. Uuesti saab Jakobson avalikult
 kaalida hoidurprobleeme enda ajalikus, „Sakala“.

1) A. L. Jakobson L. Koitudale 8.09.1870. K. M. Koitudale 1.4.

2) V. Miller, Eesti ajakirjandus kaaliduse teenistuses,
 „Eesti Kirjandus“ nr. 8, 28.08.1940.

3. C. R. Jakobson Eesti keeli- ja õppekirjanduse arendajana.

C. R. Jakobson, võideldes Eesti rahvakeelide igakülgse edasiarendamise eest, oli seljuures aga keeli- ja õppekirjanduse nõrkaandja. Auarapilgulise koolitiglasena arusa ta neid nõrka andma muumabi metoodiliste nõuete kohaselt. Juba 1870. ilmus temalt Peterburis „Uus fakitsa - raamat, kust viiekümne päänaga lugema ja kirjutama võib õppida.“ Selles oli Jakobson senise igameand uurrimismetodi asemel tarwitusele nõtnud häälimismetodi. Fakitsa järgrus ual samal aas- tal „Keeli lugemise raamat“ I.

Kuna süani oli rahvakeelides lugemises kasutatud peamiselt uut testamenti ja piiblit, omased Jakobsoni õpikud suurt tõhtsust ilma- liu keelikirjanduse viljellenisel. Keeli lugemise raamat „oma rahvapäraa ajalao nõritlusega, loodusteodulike tõdede ja ilukirjanduslike pala- dega muutus praagi nõga populaarseks rahva- raamatuks.

Jakobsoni õpikute ilmumise, meidugi mõis- ta, ei jättnud oma mõju avaldamata keeli- saasa mõisnike ja pastorkite ringkonnas. Esimese se- gi juhtumisel, kus Jakobsoni keeliõpikuid li lu- hatud Eedre tarwitusele nõtta, pidades neid liiga ilmsikeks. Kei nõund tagurliuud keeliõpetajad, nagu ühpeel nõgime Jakobsoni unda nõidete

17. kass, k. 89.

ei saanud ka sa. Jacobsoni lugemisele leinut
pidurdada.

1868. a. ilmus Jacobsonilt "Tõene geograafia"
I-III, millele hiljem lisandus "Kaali atlas". Siin
kohal tuleb mainida ka tema 1869. a. ilmunud
põllumajanduslikku nõuandamatut übi õigeini
põllumajanduslikku õpperaamatut "Kadus ja
Kadus põllul." Selle ülesõnas rõhutati Jacobsoni
hariduse suurt osatõhtrust eesti rahua igapäeva-
es elus. "Tõdramis sel mehil, kes naoris põlves tra-
duse õppetust on saanud, on aopis tõised ja te-
ranamad silmad kui tiistil ja teda õppitaki lla
ka seal, kus tõine midagi ei mõista raha ega töö-
heli panna." 1) Siin rõhutati Jacobsoni rahua ka-
riduse tähtsust talupoegade suhtes, sest haridus
olla übi talupoegena paruma elujärje nurgaki-
nis. "Küana kui talupoeg keolitõomata ja kümal
on, ni küana on ta ka tõistid untraitud, naeni
ja põlgtud." 2) Jacobson mainis, et uanasti übi ta-
lupoeg ilma erilise õppimiseta loki saada, kuid
küna niid on talupoeg nahannud orjuse kütkest,
najak ta ka silmaringi laiendamist. "Küana alal
übi talupoeg kül ilma suure õppimiseta edasi ajada.
Lui ta oma orjuse ära oli jõudnud teha ja talu
taluse ka all ni palju kagana liha ja kõrdi, jahu
joheli jst, et ta nälga ei tunnund, üis oli sest kõl-
last. Meil alal on aga tõine lugu." 3)

Jacobsoni üi rahuldunud uut nende nõljean-

1) O. C. Jacobson, Kadus ja Kadus põllul, ka. 7.
2) Ibid. ka. 8.
3) Ibid. ka. 9.

kohtades lohti, mis mõnu aasulaadid ammugi
saavad. "1)

Et saada raamatute kirjastamises neija
line rahasummasid, kasutas Jakobson sageli
oma sõprade abi redumaal, kus võimaluse korral
sida toetasid. Tema kirjad on täis laenupaluist.
1870.a. kirjutab ta J. Adamsonile: "Kas Teil
mügi palju ei ole võimalik teha, et mul-
le summi 13. Aprillini 200 rubla võinuksid
sida?... 3-mal Aprillil on minu ülesti aeg jälle
Sunder... Sel võist võin jo kõige rikkam mees
panerotti leida." 2)

Vaatamata vastusele ei laohnud Jakobson
endale võtud ülesannetist. Põhise kirjutab, et
".... ega ma ... enne jõule ei oona summi saes
kõit rihna peale olen pannud." 3) Jakobson oli
juha arvam leidnud abinõu, millele poliitima
arnatis aitama lähendada kirjastuskoostöösi. "Mõit
plame üht literaari seltsi katsema asutajala,
nagu Soome maal, misdu jääb muu kirjanduse
seks mis ta oluud ja on." 4) Selle mõttega oli
otsekohe mõus ka J. Adamson, vastates Jakobso-
nile: "Muidugi olus hõdajaks literaari seltsi
tarvis;..." 5)

Kuidas sellis konkreetseid samme ette võtta,
oli Jakobsonil isalgu ued raske otsustada. Tä
kirjutles kaastöötajad seltsi peamised kirjandus-

1) C. K. Jakobson	J. Adamsonile	18. si. 1870	RKKM, Adamson i. 4.
2) C. K. Jakobson	J. Adamsonile	26. 03. 1870	Thid.
3) C. K. Jakobson	J. Adamsonile	1870	Thid.
4) C. K. Jakobson	J. Adamsonile	6. 03. 1870	Thid.
5) J. Adamson	C. K. Jakobsonile	24. 04. 1870	Thid., Jakobson, regn. 1938: 17.

liiu etnustena ja oli aruamised, et selts aristas
 tema suuri õpetlinate teonid rahna seaga lo-
 tada. 1) Kõr. a. suud Viljandis pretud õpetajate
 konvurentsil oli juttu seltsi asutamisest, kujuures
 otsustati põhikirja koostamine, etta Jacobsoni hea-
 les, mida see nä tegi. On huvitav märkida, keda
 saakis Jacobson näha seltsi liikmeina. See ilmusik te-
 ma kirjas 1870. a. J. Adamsonile, milles ta mainib, et
 seltsi liikmed peavad jagunema pärisliikmeteks ja
 kaasliikmeteks. 2) „Seltsi ühis ühis seltsi millasni
 lausti uola alla laugeda, ja mis peäasi on, etsti
 koollimeistrid (naad olgu gümnaasi ete uila kool-
 meistrid) hoianud õjad omais jokus ühis. See annas
 meil koollimeistrite sõnusele koke eopis töra tõlt-
 nuse, sest see oleis esimene auvalis asi, kus naad
 ilma L. Kiriku Jõppetajate toimetust ete võtta nad,
 ja ma tõlen ual rõhuan, et saak meil koollimeist-
 rid jökast tõitosa oma uure jalgade peale sead-
 ma, ja naad saanad ual juures tõitosa uobi
 koollimeistrite jaama.“ 3)

Kuid kaljus ei tõinud kõie ühi, nagu ja-
 cobson seda oli kaunatsenud. Tema uemaloleku
 tõttu asusid tema ideide tõestamiseks uaeuuli-
 kud elimeendid ning Jacobson lülitati ürituust
 laatud ajaks keopis uõlja.

1) C. R. Jacobson J. Adamsonile 24. 12. 1869, RKK, Adamson i: 4
 2) C. R. Jacobson J. Adamsonile 18. 01. 1870, Ibid.
 3) Ibid.

H. C. R. Jakobson võitlus uus kirjaviis-
ellurakendamise eest.

Meie teame, et nirkana keel eestlastel peendus
majandusliku elises, ei tuntud ka eristat vajadust
ühise kirjakeele järele. Alles majandusliku elise
tagajärjel loodi alused ka keele ühisele. Lenin
kirjutab: „Keel on inimeste tähtsaim vahend-
vahend; keele ühtsus ja taastumata arenevamine an-
neer tähtsamad eeltingimused ... kaasaegse kapi-
talismilli vastand kaubavahetus, rahvastiku
vahetus ja laialdane kultuuritunne kõrge eri-
klasside, õrgi, ja lõpuks - eeltingimus turu tih-
daks seotud igasuguse ja iga omaniku või usku-
omanikuga, müüja ja ostjaga.“¹⁾

Rahvatöödust tritaadi põhjal on selge, miks
rahvusliku organisatsioonide ajal valitakse meil
rahva hulgas ila- ja hõbe tügeliku kultuuril-
duse kätkestamise vastu.

H. C. R. Jakobson, alustades oma kultuuripoliitilist
võitlust keeli- ja keelekätkestamise alal, asus ühtlasi
otsustavalt võitlema uue kirjaviisi ellurakendamise
eest eesti kirjakeeles. Seljuvus selles Jakobson kir-
javiiise kätkestamise otsust rahva kätkestamisega. Ma-
te 1866. a. pöördutakse Jakobson uue kirjaviisi
probleemi „Eesti Postimehes“. Tä rõhutat, et meil
on tarvis suurt rõhku panna kultuuri tööt-
mise kätkestamisele.

1867. a. „Eesti Postimehes“ nr. 9 avaldab Jakobson
J. V. I. Lenin, Valitud Teosed I, lk. 552.

kirjutise, "Koolmeister ja koolinaine," esitades selles kokkõne koolmeisteri ja koolinaine vahel. Vanamulne koolinaine jõuab arusaamiseks, et uus kirjaviis on nanat mõrusa parum ja lubab lapsi õpetada uues kirjaviisis. Sellele kirjutisele järgneb "Sõbi Postimehes" ajal põlvnina asjastkuvutatute vahel, mis kestab 1868. aastani.

"Võitlus uue kirjaviisi pärast on võitlus mineviku, mineviku harjumustega, orjameelsusega ja silmaningi püüetusega." 1) Selles pärast tunnustab Jakobson suurt huvi uue kirjaviisi levida vastu. 1867. a. kirjutab ta J. Adamsonile: "Ma saan, et "Püü ette kirja," Postimehes" kirjutaksite, kus teade annaksite, kuidas tule koolkonnas lugeda uue kirjutamise viisi. Seal võib rahvas ise selle plaali, et koolis uut kirjutuse viisi õpetatakse, rahvas on selle asja oma asjaks teinud, sest et ta näid ära tunneb, et need võivad, lastest meil kalla pandid, rangid, mille rahvale üksi rahjuss võivad tulla, ja kui meil midagi peab maha ei võista, meil kalla saavad kätte õrnuma, penda et meil pärast oma kirjanaraga mitte idas, uuel tagasi saame võima." 2) 1868. a. oma kirjas J. Adamsonile pöndutab Jakobson jälle uue kirjutamise viisi probleemile. Tä avaldab kahetsust, et mõned koolmeistrid ei suuda uel arm saada uue kirjaviisi parumust võrreldes vanaga.

1) J. Kask, lk. 85.

2) B. L. Jakobson J. Adamsonile 30. 19. 1867, RKM, Adamson i:4.

Kad isegi propageerinat uuna kirjaviisi. „Mitt
 uamu-harimise ilmu jarg uõit aga uõit lae-
 mulleu kirjutanise uõit beel sijnida; seda domu
 neoreu rahua kõra dra tunnud, ja sed mit uua
 enam u jõtta. Paorte pãralt on aga tulw aig!“¹⁾

1869.a. suwit aualdat Jakobson „Eesti Posti-
 mehes“ kirjutise, liisniguni kirjutamise uõit saak
 uõitma, kas uana eha uus leonulid uõit? „Sel
 les annab Jakobson iluwaate kuidas ligi 30 aas-
 tat tagasi haratud uõitloma kirjaviis: parau-
 damise eest niig millised terved on sel alal
 Ahrensil ja Akutemaldil? Jakobson annab, et
 plannosus põhjuses uui kirjaviis: uõitumle
 uicud oleuat see, et uõit neoliraamatud uõit
 seuiui kirjutatud uana kirjaviis. Kuid oleuat
 selles saktis oluord juha tundunalt parau-
 mid.

Kuigi kellelgi u saauat peale uõitida
 uut kirjaviis, saauit Jakobson, et „arusaad eesti-
 uennad“ jãtaksid uana kiusu. „Kirjutanise uad-
 mine ja paraudamine on õppetud meeste asi;...
 Lõike eesti õppetud mehed kirjutanud laonulikus
 viis. Arge unneti teuam oma ualenlastele seda
 nãõmu, et uaad merd iselene kiskus lahua
 nãõnad... Uõit sõnaga: leonulid kirjutamise
 uõit saak uõitma ja peak uõitma, sellypo-
 rast artagem igaltes oualt postit uõit, et ta ka
 koku igal paal ja õige pra saak uõitma.“²⁾

1) „Eesti Postimees“ nr. 33, 20.08.1869, juhtkiri.
 2) Jakobson
 Arusaad
 30. VIII 1868

Selles kirjutises mõrgiti Jakobson, et pole
 nahtlust uue kirjavõisi töiklikus mõides. Samu-
 ti juhib ta tähelepanu sellele, et vastuses
 uue kirjavõisile on lausa kuritegu, millest saa-
 uad rõõmu tundma ainult need rahva rahu-
 lased. Olid ju sakra mõisnikud ja pastoriid ka
 uue kirjavõisi suhtes selle õgedad vaenlased, kui-
 võrd nad nägid selles enda ussõiguste allasa-
 rumist. „On iägi näga tõenäoline,“ kirjutab
 A. Kase, „et tagurlikud mõisnikud ja pastoriid
 mõrgatas, et kirjavõisi-üksimus haarak omaanda-
 ma poliitilist ilmut, rakendastid kegu oma ma-
 jandusliku ja vaimse mõjuvõimu selleks, et pi-
 durdada uue kirjavõisi levikut.“¹⁾

Jakobsoni vastuses uue kirjavõisi propa-
 gandimisel on 1869. õpetaja Schwartz. Tema
 pole rahul Jakobsoni „ärsu tauniga“, mis rikku-
 vat asjatult rahu ja armastust ristlaste va-
 hel.²⁾

Jakobson vastab omakorda Schwartzile „Des-
 ti Postimehes“ nr. 41 1869. a., andes selgitavaid
 ilmutaateid uude kirjavõisi puutunais üksimusts.
 Polemika Schwartziga jääb viimases taol-
 ses vaidluses kirjavõisi üle. Polemika lõpetab
 Jakobson järgmiste sõnadega: „... naor sugu,
 jää oma edasipõlvdmises kindlaks, mis on võit
 sinu päralt ja peab ka sinu päralt jääma!“³⁾
 Lõuab asjaluga, et ajakirjanduses uued

1) A. Kase, lk. 76.

2) „Desti Postimees“ nr. 37, 17. 09. 1869, juunin.

3) „Desti Postimees“ nr. 41, 15. 10. 1869, vastus õpp. Schwartzi kirja
 peal...

kirsimursot, plahisevate neolokitsimused, nagu me
 seda juha noogime, ette korraivad, jääku kirj-
 ühiselidamis tagaplaanile. Väga harva leidub sel-
 le kirsimur kohta mõni teade ajalehes. Ilmselt
 ei kahelda üm kirjandis nõudes, kuid mitmeid ki-
 ri taha, aal järsult sellele ilu niina, mis te-
 nitae lugijaskonnas tritaunaid rasuni. Eni li di-
 selles suhtes kaubliä J. V. Javurka.

(Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page)

(Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page)

(Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page)

(Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page)

Lõppsoona.

Mõõdunud sajandi 60-ndail aastail, nagu
 nägime, algas Eesti rahua elus tõttis muurang
 — rahvuslik ärkamisalg. 1860-ndate aastate re-
 formid Venemaal, millised viidi lõhi tsarvuu-
 nud klassivõitluse tingimustes, analdaad enam-
 ju ka Baltimail. Muundustele aas aga energili-
 selt vastu tolealegne hatti-saasa aadil ja par-
 torkoad. Peade rõõtu ja endiselt rõõtu- ja
 politseiinim ning neudile allusid ka maarahua
 koolid ja kirik. Saasa mõisnikud püüdsid ener-
 giliselt säilitada oma endisi privileege ja võimut-
 semist kohaliku pärisrahua üle.

Sellis pingelises olukorras arenes võitlus hatti-
 saastate ja usti talurahua vahel. Viimaste demo-
 kraatlike nõudmiste sõnastajaks, nende nõudmiste
 eest peitana võitluse juhiks kujunes C. R. Järde-
 san. Tema võitlus aastail 1868-1870 diisiti ai-
 nult elluving sellele võitlusele, mida ta peetas
 „Sakala“ perioodil. Su võitlus oli sellitõttu aga
 raske, sest Järdeosanil puudus analik võitlus-
 tribüün, kust deus võinud sahtida neidi oma
 naenlaste pihta. Ka toerusuudud ei lasknud Jär-
 deosani keunagi tõintri analikult teotsida.

Kuigi eesti rahuas di tol ajal juha kü-
 resti diferentsuurmas ja tõhenemas maako-
 davaluse ning maaproletariaadis, astus talu-
 rahuas mõisnike vastu nälja uel ihta ter-
 nikuna. Suua fodaaladli illemuimuu ja

eesõiguste liikumisel inimene oli kogu Eesti rahva elulises vajaduses, mis oli abimees riigikodaniku nõitlus rahvudiku liikumise peamiseks asuks, oli tähtsaks ja progressiivseks nõitluseks. Radikaalne kodaniku nõigapaisitua juhina etendas Jakobson alles nõitluses eriti silmapaisituaat ora. Jakobson leidis, et Eesti rahva elulises vajaduses on järjekindel nõitlus kaitse- ja mõistuse ja pastoreiti vastu.

Talurahvaliku demokraadina oli Jakobsoni taotlusena abimeeserida nõitluses laualdas rahvaaraste, otsides nendega tihedalt kontakti. "Mõistusest ei jät me draamaga ka uua baarime, et ole G. Paan, inna kersti me ette talurahvaliku demokraadi C. R. Jakobsoni hügelkuj, kes taotles talurahvakulade autu- ret nõitlust uaima ja füüsilise õiguse vastu, ja oli selle liikumise järjekindlaks ning vastas- te rihtes lepitamatus juhiks ajastul, kus kodaniku uel kaudis olla rahvakulade bol- liseks juhiks." 1)

Pitvunud Peterburis uue uabameesrabi ueludega ja omandauid riikalikult traditio- ni mõistis Jakobson, et kõimaolemas nõitluses on vajalik kirav uelu ja selle andamine kogu rah- uale. Sellises otseseks ellusks oli Jakobsonile tuma ajalult "Lakalei". Kuid aastast 1868-1870 peidi ta kasutama uel Gaurseai "Besti Postimeest".

1) G. Paan, lo. 52.

tasid otsuse tähelepanu. Ole ju maal valitseva
 olukorra julge arvestamine senidevatu nõu-
 tus. Selle pärast tundis Jakobsoni kirjubiote idu-
 kev ilmus ja tiran poleemika, mis kaogustus
 kritiseeris kuni Jakobson laimades sõnavõtte me-
 jaanduslike ja poliitilisele küsimustele.

Jakobsoni võitlus polemid mitte kerge.
 Balti aadli ja pastorkonna kõrnal tuli nõi-
 delda ka fudalistlike ideoloogide kannu võtses
 olena reaktiivsele astlusega. Jakobson nõu-
 et eesti rahva parema tuleviku kindlustamine
 peitub organiseeritud võitluses ja nimelt rõi-
 gymalt selle rahva võitluses radikaalselt
 majanduslike ja poliitilise muuduste eest.

Jaanu seasta ja üldse konservatiivne tein
 nõgida eesti rahva arengut ja heaolukorra
 rahulikus võitluses (u. pr. s. t. e. l.), manitsedes
 rahvast sõnadega ja peides teda kasnata-
 da kuulda naimus oma verinevlaste nar-
 tu. Need vaevali lahkuminekud viisid Jaan-
 soni tööliku lahkulöömiseni Jakobsonist.

Kujunemid nõljapaistuvas poliitilises te-
 geluses eestliliku vemu kultuuri mõju all,
 taotles Jakobson kogu oma tegevusega jär-
 jekindlalt eesti rahva lähemist vemu rahvale
 ja sajandid kestnud idise saatselusest
 võitluse traditsioonide säilitamist ning aren-
 damist. Siinjures valdus Jakobson aga liialt
 idealiseerime vemu tsarivalitust, mitte nõus
 selle reaktiivsed elemnt ning tegelike

taotluse Baltimaade suhtes.

Jakobson, olles maarakondaliku ideoloogia
kaitseks sellega ühe kitoa osa kogu Eesti talu-
poegkonnast. Täi näinud (nõi õigemini ei talit-
nud näha) talupoegkonna diferentsseerumist
ega arenemat töölisklassi. Kuid võrdledes
selle ühiskondliku formatsiooniga, mis oli Ja-
kobsoni mõtetus progressiivne. Täi näinud
aga tema poolt arendatud mõttele lõppu
Täi näinud tema poolt juhitud teinumi-
se sättevast tagurlike jõudude kätte ja
selle jaoks muutunud unarusse. Selle unarusse
jooksulise eel peitusid selles, millestki kau-
dejõududele Jakobsoni rajas oma tegevuse.
See oli uskõige rajatud talurahvale, trassina-
le maarakondalikele, oma klassipõlvale
mille näitus Eesti tööliste üha kasvavat jõu-
du ja need perspektiivne, mida töölisklass
oma mõtlemisega annab Eesti rahvale.

Kasutatud kirjandus koos lüherditiga.

I. Marksismi-leninismi klassikud.

1. Маркс, К. и Энгельс, Ф. Сочинения, том XXVI,
Москва, 1935.

_____ К. Маркс, Ф. Энгельс, сочинения, т. XXVI.

2. Ленин, В. И., сочинения, том III, Издание третье,
Москва-Ленинград, 1930.

_____ В. И. Ленин, сочинения, т. III, Изд. третье.

3. Ленин, В. И., сочинения, том 3, Издание четвертое.
Ленинград, 1941.

_____ В. И. Ленин, сочинения, т. 3, Изд. четвертое.

4. Ленин, В. И., Сочинения, том IV, Издание третье.
Москва-Ленинград, 1931.

_____ В. И. Ленин, сочинения, т. IV, Изд. третье.

5. Ленин, В. И., Сочинения, том V, Издание третье.
Москва-Ленинград, 1929.

_____ В. И. Ленин, сочинения, т. V, Изд. третье.

6. Ленин, В. И., Сочинения, том 13, Издание четвертое.
Ленинград, 1944.

_____ В. И. Ленин, сочинения, т. 13, Изд. четвертое.

7. Ленин, В. И., сочинения, том 17, Издание четвертое.
Ленинград, 1948.

_____ В. И. Ленин, сочинения, т. 17, Изд. четвертое.

8. Lenin, V. I., Valitud Teosed, I ja II köide. Tallinn, 1945
ja 1946.

_____ V. I. Lenin, Valitud Teosed I, II.

9. Stalin, J. V., Teosed, 2. köide, Tallinn, 1947.

_____ J. V. Stalin Teosed, 2. köide.

II. Allikad.

A) Piirkonnata allikad.

1. Adamson, J., kirjanõu, ERM, Adamson 1:4.
2. Hurt, J., _____ " _____ Hurt 12:16.
3. Jaakson, E.R., _____ " _____ Jaakson, algk. 1938:17.
4. Koidula, L., _____ " _____ Koidula 1:4.
5. Kõler, J., _____ " _____ Kõler 1:5, 1:6, 18:15, 18:17.

B) Piirkonnast allikad.

a) Ajalehed.

1. " Eesti Postimees" 1864, 1866, 1868, 1869, 1870.
2. " Perno Postimees" 1859.
3. " Renuwische Zeitung" 1861.
4. " Saaremaa" 1877.

b) Piirkonnast.

1. Eichhorn, V.J., Rahw kosutab, uuen kaubak. Tallinn, 1873.
_____ V.J. Eichhorn.
2. Hurt, J., Pildid isamaa sündinud asjust. Tartu, 1879.
_____ J. Hurt, Pildid isamaa sündinud asjust.
3. Jaakson, E.R., Kolm isamaa kõnt. St. Peterburg, 1870.
_____ E.R. Jaakson, Kolm isamaa kõnt.
4. _____ " _____ Riadus ja Riadus põllul. St. Peterburg, 1869.
_____ E.R. Jaakson, Riadus ja Riadus põllul.
5. _____ " _____

113
G. Jung-Stilling, Fr., Statistisches Material zur
Bekanntmachung landwirthschaftlicher
Bauer-Verhältnisse. St. Pe-
tersburg, 1868.

_____ Fr. Jung-Stilling.

III. Muu kirjandus.

1. Johanson-Pärna, J., Kuulusi lasti rahva
hariduse töötaja Carl Ro-
bert Jakobson. Tallinn, 1891.

_____ J. Johanson-Pärna.

2. Jürgenstein, A., Carl Robert Jakobsoni elu
ja töö. Tartu, 1925.

_____ A. Jürgenstein.

3. Kampmann, M., Peterburi petrioodid ja nende
mõeldu vedu algus Eesti's,
„Postimees“ nr. 28. 9/12. 12. 1910.

4. Kask, A., Võitleus usuna ja muu kirjandus-
nähtel. Tartu, 1946.

_____ A. Kask.

5. Kruus, Hans, Eesti Aleksandriksel, Tartu, 1939.

_____ H. Kruus.

6. Kärner, Jaan, Aroomisalguse Eesti ühiskond.
Tartu, 1924.

_____ J. Kärner.

7. Martna, M., Carl Robert Jakobson. Tallinn, 1903.

_____ M. Martna.

8. Miller, V., Eesti ajakirjandus kallisakste
tunistuses, „Eesti Kirjandus“ nr. 8, 28.08.1940.

9. Paan, J.

Eesti kodanlike rahvonduslike ideoloogia reaktsiooniline olemus.

Tallinn, 1947.

————— J. Paan.

10. Vähter, Artur, Eesti keerilaulu - kultuuri arengu-
jaoni, "Sirps ja Vasar" nr. 9. 4.03.1950.

11. Zymus, A.

Очерки по историкогеографии Лангума,
часть I. Рига, 1949.

————— A. Zymus.